

•

NÎQAŞÊN FELSEFEYÊ 27.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

*Nîqaşên felsefeyê 27.@
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê
2015-Almanya-Berlin
Grafik: zendi şîyar*

.
ISBN 968-4-840996-35-2

Pêşgotin:

Di mijare felsefeyê de wê weke ku wê bi felsefeyê ideayê re wê were ser ziman wê mijare kirdeyê û temenê wê yê fahmkirinê bi azmûnê û hwd re wê çawa wê were fahmkirin wê li wê were lê hizirkirin. Di dîroka hizirkirina bi ideayê re wê, mijare aliyên hizirkirinê ên weke di çerçoveya azmûnê û ya der azmûnê ku wê li wê were lê hizirkirin wê weke aliyekê wê yê ku wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ev mijar wê di nava epistemolojiya hemdem a hizirkirinê de wê, weke mijarek giring wê were lê hizirkirin.

Di mijare têgînên weke yên zanîna apriori û hwd de wê, heta roja me jî wê nîqaşên li ser wê dibin wê di awayekê de wê, hê jî wê di awayekê de wê çerçoveyek ku wê bi wê re wê, karibê were pênasin wê zêde newê dîyarkirin. Mijarên ku wê bi wê re wê werina ser ziman wê hê jî wê ji gelek aliyan ve wê temenê nîqaş û hizirkirinên ku wê bi wê werina kirin bin.

Di demên kevnera de wê têgîna ideayê wê di awayekê de wê çawa wê di temenekê der azmûnê wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê ev jî wê weke têgînek referansî ku wê di demên hemdem de wê weke çerçoveyek hizirkirinê a di wê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê bi wê re wê di dewama wê d ewê were lê hizirkirin û wê hewl were dayin ku ew di temenekê û awayekê baş ê fahmkirinê de bi wê re were ser ziman. Di warê zanîn û epistemolojiya wê de wê di demên hemdem de wê çerçoveyek berfireh wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bibê û wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têgîna zanîne wê weke aliyekê giring ku wê weke nûqtêya navendî ku wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, mijarên ideayî wê di wê temenê de wê bi zêdeyî bi wê bi temenekê kirdeyî wê şîrovekiirnên wê di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê bi wê bihizirê bê. Kirde wê, di wê temenê de wê di awayekê din de wê, dema ku mirov wê ji aliyê wê ve wê nêzî mijarê dibê wê bi rengekê din wê di wê temenê de wê weke me li jêr di dawiya mijarê de wê hanî ser ziman wê karibê rengekê fahmkirinê wê bi xwe re wê di

awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare felsefeya kirdeyê de wê di wê temenê de wê di awayekê de wê hizirkirinên bi wê re wê, di çerçoveya epistemolojiya hemdem de wê bi zêdeyî wê di çerçoveya mijarê de wê xwe di rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Mijare idea û kirde wê du aliyên têgînî bin. Kirde wê di temenekê zanînî a têgînî de wê dikarê wê fahmbikê. Lê idea wê di awayekê de wê weke rengê fahmkirinê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Ev awayê fahmkirinê wê di wê rengê de wê, di wê çerçoveyê de wê rengê hizirkirinê, awayê wê û çerçoveya nerînê wê bi xwe re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare ideayê de wê, di wê rengê de wê di nava wê kirdeyê de wê hinek aliyên cihê ên ku mirov wê di wê rengê de wê bi têgînî wê fahmbikê jî wê hebin. Ev jî wê di wê temenê de wê li ser awa, navarok rengê ghiştina fahmkirinê û awayên fahmkirinê û hwd de wê karibê xwebide dîyarkirin. Idea wê rengê hizirkirinê ê fahmkirinê. Kirde wê rengê hizirkirinê navaroka aqil bê. Idea û kirde di zikhev de wê di heviyekiyekê de wê fahmkirina wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê hem bi ideayê û hem jî bi kirdeyê re wê were lê hizirkirin bê. Ev wê di aslê xwe de wê, dîmenekê din ê fahmkirinê wê weke ku wê bi xwe re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di mijare dîmenê ideayê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê, di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Idea wê, çendî ku wê di dîmenekê weke navarokî de wê were lê hizirkirin lê dîmenê bi wê lê dihê hizirkirin wê ji wê zêdetirî wê weke awayekê were dîtinku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê, fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Kirde di awayî wê rengê dîmenî de wê, weke di xwe de wê weke hebûnekê di gotin û fahmkirinê de bê. Lê wê bi wê re wê li gorî wê rewş, awa û tişt û hwd wê awa û rengê ku wê bi wê were lê hizirkirin, bi xosletkirin û hwd re wê were lê hizirkirin. Ev wê di wê temenê de wê karibê wê were lê hizirkirin bê.

Di mijare ideayê de wê weke ku wê di demên kevnera de wê bi felsefeya platon re wê were dîtin wê bi zêdeyî wê aliyekê wê yê ku ew bi wê re wê mijul bibê û wê bixwezê wê fahmbikê wê têgîna darêjkê bê. Lê ew wê, di de wê weke ne zelaliyekê wê bijî û wê piştî wî aristo wê ew di

wê temenê de wê mijare darêjkê wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê bi têtînek minaq wê hewa wê çawa wê awayekê wê yê darêjkî wê hebê. Gîyan wê çawa wê xwediyê awayekê darêjkî bê? Xwûdê wê gelo xwediyê hebûnek darêjkî bê û hwd wê weke aliyên ku wê li ser wê re wê, werina pirsîn û wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din jî bê ku mirov wê di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê têtîna darêjkê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin.

Wê dema ku wê were gotin 'darêjk û ankû idea' wê weke ku wê di hevyekeyekê de wê bi têtîni wê were fahmkirin. Ev hevyekeyekirin wê karibê têtînekê wê di wê çerçoveyê de bide me. Lê wê nikaribê wê di awayekê de wê, çerçoveyek baş a fahmkirinê wê bi wê re wê bide me. Di awayekê de wê, dema ku wê di nava cihêbûna platon û aristo de wê cihêbûnekê bi hizirkirinê wê kifşbikê jî wê di wê temenê de wê weke idea wê weke darêjkê dîtîni û ankû di wê temenê de wê hanîna ser ziman bê. Ber ku platon wê çendî ku wê di dîmenekê de wê bi hev re wê bixwezê wê werênê ser ziman jî lê wê di salixkirinên xwe de wê weke ku wê bixwezê bigihîjê wê têtîni ku wê îdea wê ji wê cihêtir wê xwediyê çerçoveyek fahmkirinê bê. Di îdeayê de wê darêjk wê hebê. Her darêjk jî wê karibê bibê xwediyê hizrekê ideayî.

Di ideayê de wê têtîna negûharîni a ku wê platon wê bixwezê ku wê kifşbikê wê di awayekê de wê di têtîna xwe ya darêjkê de wê weke ku wê aristo jî wê di şewayekê de ew xwe bisipêrê wê. Di awayekê de wê tiştê ku ew weke îdeayî ew bû wê, di wê temenê de wê, wê ew wê bi rengê ku ew hat salixkirin wê weke ideayekê bê. Wê di wê temenê de wê bi temenekê şenberî wê rengê xwe yê fahmkirinê wê di wê temenê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Idea wê di awayekê de wê weke li ser wê têtîna negûharîner re wê weke ku platon dixwezê wê, dervî kirdeyê û ankû wê weke ji wê derbas dibê wê weke têtînek û ku wê weke dervî wê di dem û mekanê de hebê wê bixwezê ku ew wê salixbikê. Di wê temenê de wê rêyên li wê gihiştina têtîni û fahmkirinê weke bi rêyên seh û hwd wê êdî wê bi wê re wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, dîtbarîyên me wê çî dîmenê wê bi xwe re wê bidina me wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê ku ew li wê were lê hizirkirin û fahmkirin bê wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê îdea wê di awayê dîtbar de wê bi salixkirina wê re ku wê li wê bihizirê wê çî weke kirde wê di wê de wê hebê wê di wê rengê de wê têtîliya kirde û ideayê wê di rengê de wê êdî wê bi hev re wê fahmbikê û wê

bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di nava têtîna epistemolojiya hemdem de wê, beremberî ya ku ew dihê dîtîna wê ya ku ew nayê dîtîna wê çawa wê weke 'rastiyekê' wê hebê wê li wê were lê hizirkirin. Ev di demên kevnera de wê ji aliyê eleayîyan ve jî wê bi wê rengê wê bixwezin ku ew di dîmenekê de di wê temenê de ew bihizirin. Di wê temenê de wê weke bi hizrên parmenides û heta ku wê bi yên Protagoras re wê ya ku ew nayê din wê bi ya dihê dîtîna re wê çawa wê di heviyekiyekê de wê bibînin re wê bi wê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirin. Platon ji wan dû rewşên ku wê weke vajî hevbin ku wê kijan ji wan rast bê wê bixwezê ku ew li ser rêya sehan re wê, bixwezê wê fahmbikê. Li ser wê temenê wê platon wê têtîna xwe ya ideayê wê bi temen bikê û wê bixwezê ku ew wê fahmbikê wê werênîna ser ziman. Minaq çendî zayend hebin wê ewçendî wê îdea wê hebin wê weke têtînek ku wê rengê hizirkirina platon jî wê ji aliyê têtîna ideayê ve wê bide fahmkirin. Di nava epistemolojiya hemdem de ku wê di awayekê de wê bê gihandin li descartes, berkeley, hume, becon, Fichte û hwd wê, di wê temenê de wê bi hizrên weke hizra ku mirov wê bi heviyekiya wê re wê bi kirdeyî jî wê bibînin û wê werênîna ser ziman re wê di wê temenê de wê bixwezin ku ew xwe bigihênîna li rengekê fahmkirinê. Têtîna ideayê wê têtînê wê weke têtînek dîtbar ku ew weke temenê kopîkirinê wê biafirênê re wê nikaribê bi tenê wê fahmbikê. Aliyekê wê yê din ku wê platon wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di wê nûqteyê de wê karibê temenekê hizirkirinê bi xwe re bide me. Ew jî wê di wê temenê de wê minaq wê, dema ku em li xweşikatiyekê dihizirin wê ew bi girêdana wê ya zanîna me ya bi ideaya xweşikatiyê ve wê girêdayî wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Li gorî wî bi wê xweşikatiyê ew hatiya li hebûnê. Wê wînda nebê. Di dewama wê de wê bi têtîna ideayê a mayindatiya wê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê têtîna sermedî û nesermedî wê û hwd wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di çavkaniya têtîna ideayê de wê, her tişt wê di awayekê de wê di nava têtîna wê ya xwemaliya wê û kopîya wê de wê di wê temenê de wê hebê. Weke mijare hasp ku ew hebê û wê gelek hasp hebin lê wê ideaya haspê ku wê hebê ew wê weke ya xwemal bê. Wekî din di mijare xweşikatiyê de em çendî ku wê xweşik dikin em dikin ku wê weke wê îdeaya wê lê bikin re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê bi temenê wê û çewherê wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Idea wê ji aliyê hizir ve wê weke têtînek, hizrekê, awayekê hizrî, rengekê fahmkirinê û hwd re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê

de wê weke têgînek ku wê di dîmenekê şubjeyî de wê temen û çerçoveyek fahmkirinê wê dîmenekê fahmkirinê wê bixwe re wê di awa û renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Li ser wê temenê wê dema ku em li ser gotin û kirdeyê re wê li wê bihizirin wê hem gotin û hem wateya wê jî wê karibê ideayê wê di awayekê de wê bi xwe re wê bide fahmkiriin. Yan jî wê ji wê têgîhiştinek ku mirov wê karibê bigihijê wê bi wê re wê, karibê weke renekê fahmkiirnê xwe bide dîyarkirin bê.

Abdusamet Yigit

Destpêk: niqaşên felsefeyê 27.

Di mijare felsefeyê de wê, di aslê xwe de wê dema ku em dihên li demên hemdem wê, di çerçoveya têngîna epistemolojiya demên hemdem de wê di awayekê de wê were dîtîn ku wê bi wê re wê, were lê hizirkirin û wê çawa wê were lê kûrbûn wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Felsefe wê bi têngînên wê yên rasyonel re wê, di rengekê de wê zêdetirî wê bi têngînên weke yên apriori û hwd re wê, were lê hizirkirin. Li ser temenê derpêşê wê bi têngîna wê ya argûmanî ku wê weke aligirê wê bin û wê çawa wê di wê rengê de wê werênina ser ziman wê weke aliyên wê yên ku wê bi wê re wê li wê werina lê hizirkirin bin.

Di mijare têngînên apriori de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê mijare rastitiyê û piştrastkirinê û hwd wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyên wê yên ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di felsefeyên demên kevnera de wê, têngîna derpêşê wê di wê rengê de wê, dema ku wê weke ku em bi çerçoveya hizrên haraklit û hwd re wê dibênin ku wê çawa wê weke temenekê di wê de ê kûrbûnê û fahmkirinê û bi wê gihiştina li awayên din ên fahmkirinê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin bê.

Pêvajoyên demê wê di wê temenê de wê bi gotinên wê yên ku wê werina ser ziman wê di dîmnenekê de wê bi wê re wê, kûrbûnên xwe wê, bi awayekê bê sînor wê di demên serdema navîn de wê were dîtîn ku wê were kirin. Li rojhilat û rojava wê, wê di wê serdemê de wê weke aliyekê wê yê giring wê çawa wê di wê de wê were kûrbûn wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Felsefeya zêhnî ku wê pêşkeve wê bi temenê fenomenan ku wê çawa wê kûr bibê wê weke aliyên wê yn ku wê bi wê re wê werina lê hizirkirin bê.

Di aslê xwe de wê felsefeya zêhnî û fenomen ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wl çawa wê weke weke aliyekê wê yê bi fahmkirinê re wê çerçoveya pêşketina wê biafirênê wê dîmenekê wê bi wê re wê were dîtin. Di mijare felsefeya demê de wê, minaq wê, filosofên li rojhilatên demê ên weke ibni rûst, ibni sina, zakariya razî û heta şemsedinê şehrezorî û hwd wê di awayekê de wê di wê temenê de wê, li ser temenê metafîzîkê û hwd wê hizirkirin û kûrbûnên ku wê bi hizirî wê bikin wê di wê temenê de wê dîmenekê wê bide dîyarkirin.

Wekî din wê li rojava jî wê li ser mireteya demên kevnera re wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din wê bi wê re wê wê were kûrbûn felsefeyên weke yên numinalismê û hwd ku wê pêşkevin wê di wê temenê de wê dîmenekê kûrbûnê û ankû bi wê re û di wê de hewldana gihiştina li têtînen di wê weke ku wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Hê di demên kevnera de wê, zanistên weke yên metamatik û geometriyê û hwd wê weke ku mirov wê dibînê wê bi wan re wê di temenekê zanîni de wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê bên xistin temenê hizirkirinên ku wê di demê de wê bibin. Di dewama wê de wê, bi wan zanistan re wê, çerçoveyên hizirkirinê wê werina kirin. Di awayekê de wê kifşkirinên li ser têtînen wê û bi wê re ên bi kûrbûnê û bi kifşkirinên weke bi aliyên wê yên din re ku wê bê kirin wê di wê temenê de wê weke aliyên wê yên din wê bi xwe re wê biafirênê bê.

Di mijare felsefeyên weke yên bi matematikê, geometriyê û hwd re ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê bi dîmen û awayekê hizirkirinê re wê karibê li wê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, kifşkiina tiştê wê bi hebûna wê û hevgirtiniya wê re wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê di wê de wê bi kûrbûnê ku wê were lê hizirkirin ew wê çawa wê were fahmkirin wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Aliyek weke ku em bi têtîna atomê a demokrit û hwd re wê dibînê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di temenê têtînek hevgirtî de wê were fahmkirin. Ji aliyê din ve jî wê weke bi têtînen weke yên haraklit û hwd re jî wê di awayekê din de wê weke li ser rêgezêk hizirkirinê a weke ya 'logosê' û hwd re wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Logosa haraklit wê weke çerçoveyek hevgirt bê. Lê di dîmenekê din de jî wê weke têtînek di xwe de wê bi wê têtîna logosî wê kûr bibê û wê bi wê re wê li ser temenê

hizirkirinê re wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê werênê ser ziman ku wê mijare felsefeyê wê di wê temenê de wê, dema ku wê têtînanê derpêşê û bi wê aqılmeşandinê wê derkevina li pêş re wê êdî wê ji têtînanê gihiştina têtînanê û ankû ji têtînanê gihiştina têtînanê din û hwd wê di wê rengê de wê bi wê re wê weke ku wê bi wê temenê wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di dewama wê de wê, mijare aqılmeşandinê wê di wê temenê de wê, çawa wê b gihandin li temen û çerçoveyên hizirkirinê wê bi wê re wê di renekê de wê, weke aliyên wê yên din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê mijare felsefeyê wê li ser wê temenê wê, dema ku wê bi têtînan re wê êdî wê were fahmkirin wê li ser wê çerçoveyê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê êdî wê li wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê derkeve li pêş.

Di nava epistemolojiya hemdem de wê têtînanê weke yên apriori wê çawa wê weke rê û aliyên ku wê bi wan wê gihiştin li zanînanê bê wê li ser wê çerçoveyê re wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Wê di wê temenê de wê, di mijare fahmkirina têtînanê de ku mirov wê bi aqıl û hişê xwe re wê li wê û di wê de wê serwer bibê wê êdî wê di wê de wê aqılmeşandinê wê bi wê rengê û temenê wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bikê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare apriori wê ji gelek aliyan ve wê li wê were lê hizirkirin. Heta nûha wê ji gelek aliyan ve wê were dîtînan ku wê were hildan li dest bê. Hinekî jî di dewama wê hildana wê ya li dest de wê di wê temenê de wê bi aliyên wê yên weke di temenê derpêşê û piştrastkirinê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di aslê xwe de wê weke ku wê, aliyekê wê yê ku me gelek caran wê hildaya li dest wê di awayekê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring ku wê di wê temenê de wê çawa wê karibê were lê hizirkirin wê bibê. Minaq wê bi têtînanê derpêşê wê çawa wê bi rastitiya wê re wê were fahmkirin wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Di mijare rast dîtînan û ankû piştrastkirinê de wê di aslê xwe de wê bi gotina rastitiyê re

wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê bi wê re wê weke ku wê biafirênê bê.

Di wê temenê de wê ji gotina rastiye wê çî wê were fahmkirin wê biqasî wê, di wê temenê û çerçoveyê de wê çawa wê rastî wê hebê û wê di çî şartûmercê de wê karibê wê fahmbikê wê weke aliyên wê yên din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Di derpeşekê de wê dema ku wê, weke ku wê were ser ziman ku wê A ji aliyê pêbaweriya B ve ew newê pûçkirin wê ew weke ji aliyê têngîna apriori ve wê weke ku ew hatibê bi hêncetkirin wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê di wê temenê de wê çî ji wê têngîne wê bi wê re wê were jê fahmkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Li ser wê temenê bi hêncetkirina bi apriori wê minaq wê kesên weke Casullo wê şartê pêwîstînist wê li wê bixwezînin ku ew werênin û ew bi wê re wê fahmbikin. Mijare nîqaşên li ser temenê pûçkirinê û ankû nekarina pûçkirinê wê di wê temenê de wê, hinek hizirkirin wê li wê were lê hizirkirin. Minaq wê, di wê temenê A ji aliyê pêbaweriya B ve ew newê pûçkirin wê ew weke ji aliyê têngîna apriori ve wê weke ku ew hatibê bi hêncetkirin wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Li ser wê temenê wê, hizrên cihê wê, di serê Casullo de wê weke ku wê biafirênin. Wê dema ku ew wê li ser têngînen nepûçkirinê ên Putnam re wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê argûmana nekarîna ji aliyê B ve pûçkirina A'yê wê ne di temenekê bi hêncetkirina apriori'yî bê, wê weke pêwîstiyek derpêşî bê re wê li wê bihizirê û wê beremberê wê ew wê werênê ser ziman. Ji aliyekê din ve jî wê li ser temenê têngîna azmûnê re wê li wê were lê hizirkirin. Wê di wê temenê de wê, argûmana ku wê pûçbikê wê di wê temenê de wê bi hizra azmûnê bê û ankû wê ne bi hizra azmûnê bê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê Putnam wê di awayekê de wê li ser wê temenê wê, bixwezê ku ew xwe bigihêne li têngihîstinekê. Minaq wê bi têngîna pêbaweriya B ku wê A ku wê bi birhanak der azmûnî wê bi hêncetkiribê wê demê wê wê ji aliyê birhanek ku ew der azmûnê ve wê karibê were pûçkirin re wê werênê ser ziman. Li aliyekê din ve jî wê di wê temenê de wê li ser wê temenê wê aliyekê wê yê din wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ew jî wê ew bê ku wê birhanek ku ew der azmûnî ku ew karibê were pûçkirin wê di wê temenê de wê, çendî ku wê putnam wê bi birhanek der azmûnî re wê werênê ser ziman jî lê wê ji aliyekê din ve jî wê li ser mijarê wê, bi têngîna 'pûçkirinê' û bi derfertbûn û bi derfet nebûna wê re wê li ser wê bixwezê ku ew li wê

bihizirê û wê li ser wê temenê hizirkirinê re wê Casullo wê bixwezê ku ew tevli nîqaşên ku wê di wê warê de wê bên kirin wê bibê.

Li vir em dikarin pêşî hinekî li ser têngîna nepûçkirinê a Putnam wê hinekî wê li wê bihizirin. Wê di wê temenê de wê ev di awayekê de wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê, têngînên Putnam wê di rengekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê kifşbikê û wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê direngê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Li gorî Putnam wê dema ku mirov wê li ser têngîna apriori re wê li wê bihizirê wê di awayekê de wê, çawa wê karibê têngîna nepûçkirinê wê were fahmkirin? Li ser wê temenê wê bi hinek rêgezên ku ew di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê weke ku wê Putnam wê werênê ser ziman wê bi têngînên weke 'A bi rasyonali ku ew nikaribê were rewîzekirin û A li B'yê bi pêbawer bê', 'A bi rasyonali nikaribê were rewîzekirin û A li B'yê pêbaweriyê li wê bi hêncet dikê bê', 'A bi rasyonali ku ew nikaribê were rewîzekirin û A bi pêbawerîya ku B'ê nikaribê were rewîzekirin di derbarê wê de bi hêncetkirin bê' û hwd re wê li wê were lê hizirkirin. Ji aliyekê ve wê, di wê temenê de wê pênasekirinên Casullo jî wê li ser têngînên Putnam ên ku ew di wê temenê de wê werênê ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê mijare A'yê wê bi serê xwe wê weke ne têr bê û wê bi temen û wûcan xortkirina B'yê re wê di awayekê de wê bi wê re wê, were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Bi goitnek din wê di wê temenê de wê bi awayekê nekarina rewîzekiirna B'yê wê di wê temenê de wê weke ku wê temenê wê di awayekê de wê biafirênê.

Di wê temenê de wê di awayekê din de jî wê dema ku em li wê temenê wê bi wê bihizirin wê di argûmana B'yê de wê li ser wê temenê re wê aliyekê din wê bi pirs û ankû bi pirsgirêk wê karibê xwe li ser wê rengê Putnam ku ew salixdikê re wê di rengekê de wê xwe bi fahmkirina û ankû rengê fahmkirina wê re wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê li ser wê re wê weke aliyekê wê yê din jî wê di temenekê B'e ku ew weke li derve û di derkkirinên derve weke ku ew girtî bê wê dîmenekeê wê bi xwe re wê, di rengekê de wê weke k uwê bide dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê, ew di xwe de mayin û girtînbûna wê çendî wê karibê rewşa wê ya rasyonali wê di rewşa wê de karibê xwe bide parastin? Ew jî wê di awayekê din de wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ji wê aliyê ve wê

ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di wê dîmenê de wê B'ê wê di awayekê de wê wek ku wê bi têtîna azmûnê re wê weke ku wê dema ku ew di levkirinekê de bê wê demê wê, di xwe de wê weke ku ew bikeve pozisyonek ne têt de. Di wê temenê de wê di awayekê de wê wereênê ser ziman. Lê ji aliyê din ve jî wê dema ku ew dervî wê rewşa azmûnê wê bimênê wê ji aliyê bi hêncetkirina xwe ya apriori ve jî wê weke ku wê bikeve aliyê din ê netêrîyê de. Di wê rewşê de wê ev wê weke rewşek duali ku wê weke ku wê di mantiqê mirîşk ji hêkê derket û ankû hêk ji wê derket' de wê di awayekê de wê karibê wê bi wê re dîmenekê dunguyî de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Li vir wê mijare argûmana nepûçkirinê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê, bikeve nava têtînekê bi pirsgirêk de. Di wê temenê de wê weke ku wê Casullo jî wê werênê ser ziman wê bi pêwîstîya pêbawerîyek neazmûnî ku ew bi wê were bi hêncetkirin wê bi wê pêwîstî bi wê hebê. Ev jî wê çawa wê bi wê re wê dervî wê têtîna azmûnê wê bibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê karibê xwe bide dîyarkirin bê. Di xwe de wê tefkirkin û bi wê kûrbûn û ankû bi azmûnên dervî wê û hwd re li wê bihizirê jî wê dîsa wê di mejiyê me de wê têtîna azmûnê wê weke bingihêkê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Li ser wê temenê wê di awayekê de wê dikarê wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Em dikarin li ser wê temenê wê dikarê wê bi wê re wê weke ku wê, casullo wê li ser wê temenê wê bi minaqekê wê werênê ser ziman wê dikarê bi berdewamî wê li ser wê re wê di awayekê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Minaq wê weke ku wê 'zelal ku ew li destê xwe binerê wê weke ku ew pênc teliyên destê wê hebin wê bibînê. Wê di derpêşa di destê de wê pênc teli wê hebin ku wê rast bê û wê ne şaş bê wê em bi hasibênin. Ji wê temenê em bi wê bihizirin ku wê derpêş wê hem rast û hem jî neşaş bê. Di wê temenê de wê weke ku ew li ser temenekê aposteriori' wê weke ku ew derpêş wê hem rast û hem ne şaş wê were piştrastkirin û bi wê re wê weke ku ew hatibê bi hêncetkirin wê di dîmenekê de wê karibê were dîtin.

Li ser wê temenê wê di aslê xwe de wê, li ser têtîna Putnam re wê weke ku wê di nava hizrên casullo de wê were dîtin wê ew bê ku wê di

wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bide dîyarkirin ku wê di mijare bi hêncetkîrînê de ku wê li ser wê were lêhizirkirin bê. Lê li gorî wê, em dîsa hinekî li jor vegehin. Di wê temenê de wê hêncete nekarina 'nekarina rewizekîrînê' wê di wê temenê de wê, weke ku wê ew wê temenê wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê demê wê tiştêkê din wê bi xwezayî wê xwe bi mijare re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ew jî wê têngîna 'rewizekîrînê' û ankû 'rewizenekîrînê' wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di çerçoveya wê têngîna putnam de wê di wê temenê de wê, mijare nerewizekîrînê wê di awayekê de wê di awayekê de wê weke ku me li jor hanî ser ziman wê weke li derve girtî bê wê dîmenekê wê bi xwe re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê dema ku wê Casullo wê li wê temenê B'yê û nerewizekîrîna wê bihizirê wê, di awayekê de wê çawa wê bi têngîna azmûnê re wê di levkîrînekê de bê wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê bê.

Li ser wê temenê wê di aslê xwe de wê dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê bi têngîna û rêgezêk mantiqî a bi hev re ne di nava nakokiyê de bê û hwd re wê karibê wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku wê li gotina bi wê hanî ser ziman ku ew di wê temenê de wê were dîtîna bê wê, di wê temenê de wê, çawa wê derketîna dervî mantiqê wê bibê û wê di kijan rewşê de wê di çerçoveya wê de wê bimênê wê weke ali û têngînekê wê karibê xwe bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, dikarê wê, weke aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê ku wê mijare levkîrînê wê di wê temenê de wê, di xwe de wê dîmenekê 'rasyonali' wê weke ku wê di wê çerçoveyê de wê bihawênê. Di wê temenê de wê rasyonaliyê wê di awayekê de wê ji aliyekê ve wê di dîmenekê de wê li ser wê çerçoveyê re wê weke ku wê aliyekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Li vir wê di wê temenê de wê rêgeza rasyonaliyê wê bi rewizenekîrîna wê re wê dîmenê ku wê bide dîyarkirin wê bi wê re wê, li ser wê temenê û çerçoveya levker re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ew rewşa ku ew weke ya wê ya levker wê karibê wê di hemû rewşê de wê bi

derke me û seha me re wê di ahengekê de û di levkirinekê de bê? Di aslê xwe de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare levkirina rasyonali a di xwe de wê, karibê gelek caran wê bi rewşna dervî xwe re ne di heman levkirinê de bê. Wê, dema ku ew bi wê re ew ket rewşek levker de wê weke ku ew yan bi xwe re bikeve rewizyekê de û yan jî wê weke bi wê re wê nekeve nava wê levkeriyê de. Ev wê di wê temenê de wê, du aliyên wê yên ku mirov wê hinekê din wê li ser wê bisekinê û wê hinekê din wê fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê rewşa têngîna rasyonaliyê û mantiqê û hwd wê çawa wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke aliyana fahmkirinê wê derkevina li pêş û wê li ser temenê temenê têngîna apriori' ku wê were lê hizirkirin wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din ku wê çawa wê were ser ziman wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê hinekî wê di wê temenê de em dikarin balê bikişênina li ser têngî û nîqaşên mantiqî û rasyonali ku wê di demên kevnera de wê awayekê de wê werina ser ziman bin. Di mijare têngîna levkirinê û ankû ahengê wê di wê temenê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê wê biafirênê wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê were fahmkirin.

Em di wê temenê de wê ahenge levkirinê a mantiqî wê pêşî wê bi çend gotinan wê dikarin wê bi kirpênin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê biafirênê bê. Di têngîna mantiqê de wê rêgeza wê ya ne bi hev re di nakokiyê de bê' ku mirov wê hinekî wê li ser wê re wê li wê bihizirê wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Ev levkîrin wê di wê temenê de wê, weke ya ku ew wê di wê ahengê de wê çawa wê were fahmkirin wê di awayekê de wê weke miajreke epistemolojîya demên hemdem jî wê li ser wê temenê wê weke ku wê biafirênê bê. Li vir wê di mijare ne levkirinê û ankû bi hev re ne di nakokiyê de bê wê ji wê çî wê karibê wê were fahmkirin wê di renegekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renegekê de wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, levkirinîya mantiqî di wê temenê de wê dema ku wê were lêgerin wê di awayekê de wê di ahengekê de wê bi hevdû re ne di nakokiyê de bûnê wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Çerçoveya bi fahmkirina rêgezên mantiqî

Di wê temenê de wê, li ser wê temenê mijare rêgezên mantiqî û hanîna di çerçoveya wan de a li ser ziman wê çi encamê wê bi xwe re wê werênê ser ziman wê li wê were lê hizirkirin.

Li ser wê temenê wê dema ku mirov wê di awayekê de wê rêgezêk mantiqî weke minaq ya nebûna di rewşa nekokiyê de wê, di wê rewş de wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê ku wê bi wê re wê, were lê çawa wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê were dîtin ku wê li ser têngîna apriori re wê li wê were lê hizirkirin. Li gorî Putnam wê dema ku wê redkirinên rêgezên mantiqî were kirin wê ne tenê wê li şûnê wê hinek rêgezên din wê bi xwe re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Weki din wê di awayekê de wê li ser wê bisekinê ku wê rêgezên mantiqî wê çawa wê temenekê apriori de bin wê bi wê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, zanîna mantiqî wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di awayekê de wê li wê bihizirê bê. Wê di wê temenê de wê çawa wê, karibê wê di destpêkê de wê di awayekê de wê karibê were fahmkirin wê weke mijarek giring wê karibê xwe bide dîyarkirin.

Di zanîna mantiqî de wê rêgezên wê, di awayekê de wê awayekê zanîne wê di wê temenê de wê, di wê de wê bi wê hizirkirina wê re wê, bide dîyarkirin. Li gorî ku mirov wê fahmdikê wê li ser argûmana ne di nava nakokiyê de weke rêgeza mantiqê ku wê were lê hizirkirin wê rêgeza wê ya din a nebûna rewşa sêyem wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, weke renekê ku wê di dîmenekê de wê xwe li ser wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê fahmbikê bê. Di awayekê de wê mijare nebûna rewşa sêyem wê di awayekê de wê dema ku em li ser koka wê re wê bi têngîna mantiqê re wê bi wê re wê herin wê heta demên felsefeya demên kevnera a weke ya parmenides û hwd jî. Wê di wê temenê de wê di awayekê de wê li ser dîmenekê wê 'tekiya xwe' ku wê bi wê re wê bihizirê û wê werênê ser ziman wê bi aliyê wê yê hebûnê yê wê yê din ê nebûnê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Têgîhên parmendes wê di wê temenê de wê di çerçoveya hizirkirinên bi mantiqê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê li gorî wê tekbûnê wê çawa wê bibê û wê hebê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Li gorî wê di nava jîyanê wê her tişt wê di awayekê de wê di herikina wê de wê di ahengekê ku ew bi hev re li ser temenekê dikeve bi hev re di ya

levkirinê de wê, bi wê re wê weke ku wê were dîtîna ku ew were lê hizirkirin bê.

Lê di wê temenê de ez wê dikarim wê werênima ser ziman ku wê rêgeza bi hev re ne di nava nakokiyê a mantiqê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê bi wê re wê çî û çawa wê hebê û wê çawa wê bi hev re wê bikeve nava têtînek levkirinê û ankû rewşa bi hev re ne di nava nakokiyê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê ku irov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê rewşa levkirinê de wê ji du aliyên ve wê rengekê fahmkirinê wê weke ku wê xwe li hişê me bide. Yek wê di dîmenekê dîtbar ê wê bi wê rengê fahmkirinê re bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di rewşa levkirinê de wê, ji aliyekê ve wê karibê wê weke bi rengê fahmkirina me ya ku em wê çawa wê fahmbikin re wê di rengekê de xwe bide dîyarkirin bê? Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di wê rewşê de wê weke ku wê du dîmen wê di zikhev de wê derbas bibê.

Li ser wê temenê wê di awayekê de wê dikarê wê, werênê ser ziman ku wê mijare nelevkirinê wê di têtînekê de wê, li ser temenekê zêhnî wê dema ku mirov wê fahmbikê wê di awayekê de wê bi wê rengê re wê xwe di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Lê aliyê din jî wê di wê rewşê de wê bi rewşa hebûnê ve girêdayî wê hebê. di mijare levkirinê de wê, di wê temenê de em, dikarin wê di rewşa jin û mêr û ankû jin û jin û yan jî mêr û mêrê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirin. Minaq wê du mêr wê weke mêr û mêr wê bi hev re wê di rengekê de wê werîna dîtîna. Bi heman rengê wê di rewşa du jinan de jî wê weke du jinan weke jin û jin wê were dîtîna. Di wê rewşê de wê jin û mêr wê dema ku wê ew werê cem hev wê weke bi mantiqê wê dîmenekê bi nelevkirinê wê biafirênê? Ji aliyekê din ve jî wê ew dîmenê weke ne levkirinê wê di awayekê de wê temenekê levkirinê ê bi wê re bi pêşketina bi bûyîna bi wan re a domandîna wan a bi hev re wê bide çêkirin. Di wê rewşê de wê, di awayekê de wê, ev têtîna wê di rengekê de wê têtîna 'yekitiya dijberan' ku mani wê li ser rewşa rohnî û tarîyê re wê werênê ser ziman wê di awayekê de wê werênê ber bîra mirov.

Di wê temenê de wê mijare du aliyên wê di wê temenê de wê, her alî wê weke bi wê bi xwe re wê hebê û wê xwediyê çerçoveya xwe ya fahmkirinê bê. wê di wê temenê de wê demê wê kombînyasyona nava wan herdû aliyên wê di temenekê wê bi encamê û gihîştîna wê re wê di rengê wê awayekê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di rewşa ne levkirinê de wê, di wê temenê de wê, aliyê wê weke li gorî wê ahenga ku wê bi formelî wê were lê hizirkirin wê ne jin wê mêr bê û ne jî wê mêr wê jin bê. Lê wê herdû wê bi hev re wê bina jin û mêr. Di kirdeya jin û mêrtiyê de wê di wê temenê de wê aliyekê din wê karibê were fahmkirin. Minaq wê bi têkiliya wan a bi hevdû re wê zaero wê were li holê û ew zaro wê yan wê weke mêr û yan jî wê weke jin wê were li holê.

Di wê rewşê de wê di mijare wê levkeriyê de wê, di temenê fîzîkî de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bibê. Di awayekê de wê, minaqe wê, di wê nûqteyê de wê rêgeza rewizenekirinê a Putnam wê xwe di awayekê de wê li hişê mirov wê bide. Jinek wê karibê bibê mêrek? Yan jî wê mêrek wê karibê ew bibê jinek? Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare rêgeza mani a mantiqî de ku wê weke ku ew em bi awayekê em empatiyê bi wê re dênin û wê fahmbikin wê di dewama wê de wê, di temenekê nerm ku wê aliyekê li yê din wê wergerihê wê di dîmenekê de wê bi wê têngîna dualiteya wî ya bi wê ku ew dihizirê re wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, di awayekê bi têngîna mantiqî wê weke tişt wê bi xwe bê û wê ne tiştê din bê wê, di wê temenê de wê, weke têngînek ku ew di rengekê de wê dervî wê di awayekê de wê bihizirê û wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Li ser wê nûqteyê wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê hinekî din wê li ser wê bisekinê bê.

Di awayekê de wê dema ku em li ser wê temenê û têngînê wê hinekî li hizrên mani di wê temenê de wê li wê binerê wê di awayekê de wê di çerçoveya têngînek mantiqî a ku wê di wê temenê de wê karibê wê wergerihê li hev de wê karibê wê kifşbikê. Mani di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê weke ku wê xwediyê rengekê fahmkirinê bê. Di awayê hizrên mani de ku em di wê warê de bi wê re empatiyekê wê dênin wê di du nûqteyan de wê dikarin wê fahmbikin. Yek wê li ser temenê kirde û wê di wê de bi hev re ne di nava nakokiyê de bûna wê re wê karibê wê fahmbikê bê. Ya din jî wê weke aliyekê ku wê bi têngîna hevgirtinî a ku wê di awayekê de wê ji awayê darejîkî ku wê li awayên din ê darejîkî ku wê bibê re wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di awayekê de wê dema ku em bahsa têngînekê û ankû tiştê wê 'weke xwe' wê li wê dihizirin wê di wê temenê de wê ew wê bi wê re wê di

rengê de wê karibê xwe bide dîyarkirin bê. Ev wê bi wê re wê, di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di awayekê de wê, di mijare fahmkirinê de wê, têtînen mani wê di temenekê apriori de wê di awayekê de wê, di dîmenekê wê weke ku wê mirov wê, li ser temenekê dervî têtîna pêwîstîniyê ku wê fahmbikê wê karibê wê fahmbikê wê bi wê re wê, were ser ziman.

Li vir em dikarin li ser têtîna pêwîstîniyê re wê gotinekê bibêjin. Ew jî wê di wê temenê de bê ku wê di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê xwe di dewma wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Minaq kant wê dema ku ew têtîna apriori wê werênê ser ziman wê têtîna pêwîstîniyê wê weke rêgezê ku ew bi wê re wê li wê dihizirê û wê bi wê re wê dihênê ser ziman bê. Wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li gorî têtîna kant ku Wê Casullo jî wê di rengê de wê werênê ser ziman wê bi wê rengê wê, ew wê têtîna wî ya pêwîstîniyê wê di rengê de wê werênê ser ziman. Derpêşên matematikê wê bi pêwîstîni bin. Derpêşên bi pêwîstîni wê bi azmûnê wê newina bi dest xistin. Wê demê wê derpêşên matematikî wê bi azmûnê re wê newina bi dest xistin. Ya ku wê ji hizrên Kant wê di wê temenê d ewê di rengê de wê weke ku wê were fahmkirin di wê nûqteyê de wê ev bê.

Li gorî wê têtînê wê ya pêşî wê weke bi têtîna rastitiyê re wê were ser ziman. Ya bi aliyê duyem re jî wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê di wê temenê de wê di rengê de wê, bi têtîna zanîna derpêşek bi pêwîstîni re wê were fahmkirin.

Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ku wê weke A wê weke modelek statûyî a B'yê bê lê bo ku ew bê zanîn wê derpêşa B wê bi pêwîstîni bê û ankû bi şertûmercî bê wê kifşbikê re wê bibê re wê, bê dayin dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ku wê A wê weke pêvane rastîyê a B'ê bê lê bi wê re wê derxê li holê ku ew rasta û ankû nerast a wê, derxê li holê re wê bibê. Di dewama wê de ku wê, A wê weke statûya B'ê bê ku ew bi awayekê pêwîstîni rast û ankû nerast bê û an jî ku ew bi şertûmercê ew rast û ankû ne rast bê wê derxê li têtîhiştîni re wê bibê.

Di wê aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, dema ku em di wê rewşê de li ser A û B'yê bihizirin wê weke ku ew ji hev cihê û serbixwe wê weke rewşna statûyî ên ku wê di dewama wê de ku ew werina fahmkirin bin. Di awayekê din de wê, hinekî din jî wê li ser wê têtînê re wê weke ku

wê, bi awayekê din wê were lê kûrbûn. Di wê temenê de minaq ku em, ji aliyekê din ve dîsa wê bi dîmenekê din B'yê wê weke têtînek derpêşî a matematîkî wê li wê bihizirin wê di dewama wê de wê, ku ew bi pêwîstîni û ankû şertûmercî wê zanîbê jî lê wê di awayekê de wê ew rast û ankû ne rast bê wê weke ku wê newê zanîn wê di temenekê intibayî de wê rengê fahmkirinê wê xwe li ser wê têtîne re wê li hiş wê bide.

Di wê nûqteyê de wê aliyê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de em di serî de wê dikarin wê bibêjin ku wê derpêşî têtîna derpêşî zanîna wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Lê di dîmenê din de wê, bi rast û nerastbûnê re wê, li wê were lê hizirkirin wê di aslê xwe de wê ji wê têtîne wê weke ya ku wê were fahmkirinê wê di dîmenekê din de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di awayekê de wê A û B wê çendî ku wê ji hev wê cihê û serbixwe wê dîmenekê wê bidina dîyarkirin û wê di wê temenê de wê karîbê wê bi wê re wê fahmbikê jî lê wê ji aliyekê din ve jî wê di wê temenê de wê weke têtînek astî ku em bi wan re wê fahmkirinê wê weke ku me li jor hanî ser ziman wê, di awayekê de wê bi hev re jî wê di awayekê de wê weke ku wê bina xwediyê dîmenekê. Ev wê wateya wê çi bê? Wateya wê di serî de wê ew bê ku wê di wê nûqteyê de wê, di pêvan û statûya di kirdeyê de ku wê bi wê re wê weke bi A'yê re wê karîbê wê kifşbikê wê di dîmenekê de wê dîyarîya B'yê wê di awayekê de wê xwe di wê de wê bi reng dîyarkirinê û hwd re wê weke ku wê bibê.

Di dewama wê de wê pîrsek din wê karîbê xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê ew bê ku wê bê B'yê wê A nikarîbê statûya wê were dîyarkirin? Ev jî wê di wê temenê de wê li ser wê re wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê dîsa wê mijar wê di wê nûqteyê de wê were ser têtîna derpêşê û zanîna di derbarê wê, pîvan û statûya wê hwd. Ev aliyên wê yên ku ew newîna zanîn wê çawa wê karîbê wê weke rewşa rast û ne rastîya wê were dîyarkirin? Ev wê di çerçoveya wê bi xwe de wê di wê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karîbê wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê, di mijare zanîna wan aliyan wê di wê temenê de wê, weke aliyekê ku wê dervî wê hebûna jîyane ku em di wê de dijîn de wê weke aliyekê din wê xwe bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê mijare têtîna rastîyê wê di wê nûqteyê de wê ji du aliyan ve wê dikarê wê

lêbipirsê. Yek wê, di çerçoveya bi zanîna derpêşê û derxistina li wan aliyên wê re bê. Aliyên din jî wê bi têngîna lêkirin û ankû lênekirina di awayê jîyanî de bê.

Di mijare fahmkirinê de wê dema ku wê ji serî ve wê hewl were dayin ku wê rewş jîyanî wê di wê temenê de wê were fahmkirin wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê fahmbikê bê.

Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê, dema ku em li dîroka felsefeyê û ankû dîroka hizir binerin wê weke mijarek ku wê hertimî û demê wê were hildan li dest ku wê di wê temenê de wê, ev rengê fahmkirinê wê çawa wê karibê bi jîyanê û hebûnê re wê bikeve têkiliyê û wê fahmkirinê wê bi wê re wê bide çêkirin bê.

Di awayekê de wê têngînên derpêşî wê li ser têngîna mantiqê û hwd re wê weke şewayekê fahmkirinê bin. Lê di wê temenê de wê levkirina wê di wê de ku wê weke di xwe de ne di nava nakokiyê de bê û ankû di nava nakokiyê de bê wê weke mijarek din wê dervî wê rewşa jîyanî ku mirov wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di awayekê de wê têkiliya fahmkirinê û rewşên jîyanî wê bi hev re danîna wan wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare felsefeyê de wê, ev alî wê di wê temenê de wê li ser temenê lêpirsîna bi hizir û têkiliya bi hizir a bi jîyanê re jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê fahmbikê bê. Bêgûman wê fahmkirina çerçoveya hizrekê ku ew çawa dinerê û wê di wê temenê de wê, karibê wê temenê fahmkirinê wê bide me wê weke aliyekê wê yê din bê. Lê di aslê xwe de wê mijare fahmkirinê wê xwe di wê temenê de wê, bi mijarên fahmkirînê re bê. Aliyekê din jî wê mijare derpêşî wê çendî li azmûnê wê vekirî bê û ankû ne vekirî bê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê mijare derpêşê wê di wê rengê de wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê weke ku wê mirov li ser têngîna derpêşî a Kanti re wê li wê binerê wê Casullo wê di awayekê de wê bi wê re wê di temenê pêşnasekirina wî ya bi argûmana pêwîstîniyê re wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê ew jî wê li ser wê temenê bi têngînek pêwîstîni û ankû di rengekê pêwîstîni de wê weke ku wê werênê ser ziman ku wê kirde wê statûya derpêşekê wê nizanibê wê, bi awayekê spesifikî wê, çerçoveya wê ya modelî jî wê weke ku wê nizanibê.

Di aslê xwe de wê mijare têngîna statûya derpêşê ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê li wê bihizirê bê. Li gorî têngînên Kant weke ku me hinekî li jor hanî ser ziman wê di têngîna xwe ya derpêşî de wê di rengê de wê li ser têngihîştina apriori re wê, azmûnê wê di awayekê de wê weke ku wê rednekê wê dîmenekê wê bide me. Di wê temenê de lê wê di awayekê de wê ev nûqtaya bi hizrên kant re wê bi zêdeyî wê li ser wê were lê hizirkirin. Minaq bi têngîna 'B ku ew bi statûya wê bi apriori ku ew karibê were zanîn wê, asta rastbûna B'ê jî wê bi apriori wê karibê were zanîn' re wê li wê bihizirê. Ev têngîn wê di dîmenekê de wê weke ku wê, di dîmenê hewldana fahmkirinê de wê weke ku wê azmûnê wê di dîmenê xwe yê fahmkirinê de wê ji wê dûr wê ne hizirê. Lê di wê temenê de wê di navaroka wê de wê ew 'tiştê' ku ew asta wê ya rastiyê ku ew were zanîn wê çî bê wê weke nûqtetek ku wê di wê nûqtayê de wê were lê hizirkirin. Ew nûqte wê çî bê û ne çî bê wê weke aliyekê ku wê hertimî wê li wê were lê hizirkirin bê.

Li ser wê temenê wê di awayekê de wê di mijare aqilmeşandina wê nûqtayê de wê dikarê wê bi awayekê din re wê di dewama wê de wê bi wê re wê bide domandin. Minaq wê dema ku em heman têngîna weke bi wê bi awayekê wê li ser B'yê û statûya wê û bi zanebûna wê ya apriori re wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê çawa wê, ew wê karibê were fahmkirin? Di wê nûqtayê de wê, di wê çerçoveyê de wê, di dîmenekê pêşî de wê, weke bi têngînek pêwîstîni wê dîmenekê wê bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Minaq ez dema ku ez rajima fincanekê û ez bêjim ez sipî ya wê, di wê temenê de wê, ew bo ku ez wê piştrast bikim ku ew sipîya li gorî wê têngînê wê, bi rastbûn û nerastbûna wê re wê bi derpêşî wê li wê bihizirim. Di wê temenê de wê têngîna apriori wê di wê temenê de wê bi zanîna wê re wê, weke bi temenekê apriori wê were fahmkirin. Ya ku wê di mejiyê kant de wê bê sedema wê ku wê têngîna pêwîstîniyê û ya apriori wê bi hevdû re wê, bikê ku ew hilde li dest jî wê di aslê xwe de wê ji wê aliyê ve wê ev bê.

Li vir wê têngîna ku wê weke em di zanîna fincanê sipî de wê dikarê wê hinekî din wê li ser wê bisekinê. Wê di wê nûqtayê de wê ya ku wê, fincanê wê bi me weke fincanek sipî wê bide dîyarkirin wê çî bê? Wê zanîna me bê? Ankû wê dîtinên me yên aposteriori'yî bê? Di wê nûqtayê de wê dema ku em li navaroka hizrên Casullo binerê wê encama ku ew di wê nûqtayê de wê li wê bigihijiyê de wê ew bê ku wê, bi temenê 'zanîna

aposteriori´ ya me bê. Di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li ser wê temenê wê weke ku wê bi zanîna Casullo re wê were dîtin wê di nava têngîna apriori û ya aposteriori de wê, têkili û cihê û cihê fahmkirina wan wê weke aliyekê wê yê din bê ku ew bi temenê wan ê zanînê were fahmkirin bê. Li ser wê temenê wê têngînek weke fincana sipî wê li gorî wê bi zanîna aposteriori wê karibê wê were fahmkirin. Yanî ew zanîna me wê di wê temenê de wê nikaribê wê di wê rengê de wê bi awayekê wê bi têngîna apriori wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Lê di wê nûqteyê de wê, di awayekê de wê weke ku wê Casullo wê ji kant cihê wê ne hizirê ji hinek aliyên ve wê dema ku mirov wê li rengê têngînên wî yên weke ´eger ku wê B derpêşek bi pêwîstî bê, wê modela B´yê bi statûya wê bi apriori ku ew bê zanîn bê, wê demê wê nirxa B´ê wê bi apriori wê karibê were zanîn´ re wê, ev rengê hizirkirina wî karibê were hanîn li ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, di wê rengê de wê weke ku wê were dîtin wê mijare têngîna pêwîstîniyê wê ne tenê di mejiyê Casullo de wê di serê hemû hizirvanên di wê warê de wê li wê bihizirin wê weke têngînek ku wê bixwezin wê di wê temenê de wê fahmbikin û ew ji wê re ew şîroveyek di cih de û rast karibin wê werênina ser ziman. Di awayekê de wê di nava epistemolojiya hemdem de wê weke ku wê were dîtin wê di rengê de wê têngîna aposteriori wê di awayekê de wê bi zanîna wê re wê di rengê de wê zêdetirî wê di wê warê de wê derkeve li pêş. Ev jî wê di awayekê de wê weke temenekê zanînê ê ku wê xwe bisipêrê zanîna azmûnê jî. Li ser wê temenê zanînê wê dema ku mirov wê wê li wê dihizirê wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare zanînê û wê di wê temenê de wê, çawa wê bi epistemikî wê were derkkiirn wê li ser wê re wê bi wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de di aslê xwe de wê, ev têngîna pêwîstîniyê wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê ji hinek aliyên din ve jî wê bikê berlêpîrsînê de. Minaq ez dikarim bêjim ku wê dema ku wê, ku Kripke di rewşa navên teybet de ku ew rast bê wê di navên cihê de wê, ya weke di heviyekiyekê de ku wê di xwe de wê biparêzê, karibê weke têngînek pêwîstîniyê ew were fahmkirin bê. Em li ser wê têngîna navê re wê dikarin wê têngîna kripke wê bi minaqekê wê li wê nûqteyê wê li wê bihizirin. Em wusa bihizirin ku wê heman nav wê li du herêmên cuda ku wê ji aliyê du kesên ku ew cihê mazinbûna û xwediyê wê zanînên cihê na wê karin wê di temenekê pêwîstîniyê de wê weke hevdu wê werênina ser ziman? Di wê temenê de wê gotina ´xwûdê´ bixwe wê

weke gotina ku wê herî zêde wê were zanîn bê û wê ew bixwe jî wê di mejiyê mirovan de wê ji mirov heta mirov wê karibê bibê temenê têgînên cihê.

Weki din wê têgîna pêwîstîniyê di wê nûqteyê de wê dikarê wê li ser têgîna navan re wê dikarê wê di awayekê de wê hinekî din jî wê li wê bihizirê. Di awayekê din de wê di mijare fahmkirina di hundûrê navekê de wê, di wê rengê de wê, karibê wê weke hev wê fahmbikê bê. Kesekê ku wê bi gotinekê û wateyekê wê tişteyê wê bibihîzê wê bi reng û awayekê wê karibê ew li wê bihizirê. Lê kesekê ku ew heya wê ji wê nebê wê karibê bi renekê din ê cihêtirî ew li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê nav û ankû têgîna nav wê weke têgînek ku wê weke kirpendinek ku wê temenê hizirkirinê wê biafirênê. Lê wê rengê hizirkirinê wê bi xwe re wê nikaribê ew bide dîyarkirin, takû ew rengê hizirkirinê weke hev û di heviyekiyekê de were ragihandin û were zanîn.

Em dikarin wê di dewama wê de wê, di rewşek fêrbûnê a weke di nava têkiliya memoste û xwendavan de wê karibin wê li wê bihizirin. Gotinên ku wê, memoste wê karibê werênê ser ziman wê di reng û awayên cihê ên ku wê memoste ew di mejiyê xwe de ew bi wê dihizirê wê karibê bigihênê temenekê hizirkirinê. Kengî wê xwendavan ji wê rewşa afrîner a ku ew bi wê digihîjê wê rewşa bi wê têgînê gihiştina rewşên cihê û reng û awayên fahmkirinê cihê wê dîrkeve? Kengê ku ew reng û awayekê wê û weke wê fahmkirinê ku ew lê hat kirpendin û ferzkin û hwd re wê ew bê. Wê hingê wê di wê temenê de jî wê di awayekê de wê mejiyê mirov wê li ser wê rewşa çendî ku wê di temenê 'weke wê fêrbûnê' de wê, hertimî wê bixwezê ku ew derkeve ser wê re. Di wê rewşê de wê bixwezê ku ew di wê temenê de wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê fahmbikê bikê.

Di meji de derketina dervî wê qalibê wê bi derketina dervî wê awayê wê yê ku ew hatî fêrkin re wê bibê bê. Di wê temenê de wê ev wê weke weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir têgînen weke yên modelê, statû, çerçova, û hwd wê weke têgîna bi sînor bin. Wê di wê temenê de wê di sînorê fahmkirinên me de wê xwe di renekê de wê weke ku wê karibin bidina dîyarkirin bin.

Di awayekê de wê derketina dervî wê jî wê di wê temenê de wê, bi wê re wê karibê bibê. Di awayekê aposteriori de jî dema ku mirov wê li wê bihizirê wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, bi

temenekê girêdanên aposteriori wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov bi wê temenê wê li rewşê û ankû di çerçoveya rewşê de wê li wê bihizirê bê. Ev wê, di wê temenê de wê weke aliyekê epistemikî wê weke ku wê karibê me bigihinê hinek aliyên din ên fahmkirinê. Di têngîna girêdanên dervî wê de jî wê, ew bi sînorbûn wê xwe weke aliyekê wê li ser wê rengê fahmkiri re wê di renekê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê di awayekê din de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare lê têngîştinê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê hinekî din wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Weke ku mirov wê ji nava têngînên Casullo wê fahmbikê wê bi zêdeyî wê têngînên pêwîstîniyê ku wê fahmbikê wê di awayekê de wê, li ser têngînên kant re ku ew li ser têngînên apriori wê werênê ser ziman re wê ji xwe re wê bikê mijar. Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê mijare pêwîstîyê wê dema ku mirov wê çendê ku wê hilde li dest wê hertimî wê hinek aliyên wê yên din ên ku wê weke pêwîst bin ku ew werina hildan li dest wê xwe bi wê re wê, werina dîyarkirin bin.

Li vir ez wê têngînê dixwezim di gotinê de wê hinekê ji hev cihê bikim. Di gotina pêwîstîniyê de wê di temenekê deterministî' de ku wê xwediyê wateyekê bê lê wê ya 'pêwîstê' ku wê di temenekê weke ya pêwîst û ankû ya lezim bê wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê di nava têngîna pêwîstîni û ya pêwîstê de wê ji hev cihê wê di awayekê de wê hinek nûasên cihê wê hebin. Di awayekê de kesekê ku wê bi têngîna pêwîstîniyê li navaroka kirdeya pêwîstê binerê wê karibê di awayekê de bi zorekê jî bê xwe bigihênê têngînekê ji wê. Lê wê di wê temenê de emê wê nekin. Ber ku ev gotin wê di awayekê de wê bi hinek wateyên wê yên din re wê, karibê di wê temenê de ew were fahmkirin û ew hebê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê, werênê ser ziman ku wê di ya ku mirov wê bi wê pêwîst bê wê çi bê û ya ku wê bi pêwîstîni bê wê çi bê? Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyê ku mirov wê karibê di wê çerçoveyê de bi wan li wê bihizirê bê. Kant û piştî wî kesên ku wê li ser wê xatê wê bihizirin wê gotina pêwîstîniyê wê di renekê de wê, weke têngînek 'mayinda' wê di wê çerçoveyê de wê bi renekê de wê weke ku wê li wê bihizirin. Lê di wê temenê de wê çi wê karibê mayinda bê? Tiştekek ew ku nagûharê û

hertimî weke xwe ew bi mayinda dibê wê hebê bê? Ew jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di demên kevnera de jî wê di nava ya mayinda û nemayinda de wê, weke ku wê bi hizrên platon û hwd re wê were dîtî wê pirr zêde wê li ser têngîna 'ideayê' re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, hewldanên fahmkirin û şîrovekirina wê têngîna 'mayindabûnê' û bi wê re ghiştina fahmkirina wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin bê. Ji wê demê û heta roja me wê, ya ku wê weke mirete wê di nava felsefeyê de wê were û bibê wê ev têngîna mayindabûnê ku wê di wê temenê de wê bi têngînên weke yên metafîzîkê û pêwîstîniyê û hwd re wê di renekê de wê weke aliyna ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di wê rengê de wê, li wê bihizirê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava têngînên kant de wê, dema ku ew li ser têngînên zanînê ên bi azmûnê û der-azmûnê ku wê bihizirê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê, di wê temenê de wê, weke ku wê were dîtî wê, di wê demê de jî wê weke bi hizrên platon re wê were dîtî wê bi têngînên metamatîkê re wê were dîtî ku wê li wê were lê hizirkirin. Di demên hemdem de jî wê bi hizrên kant ên di çerçoveya pêwîstîniyê de ku wê bi wê re wê di şewayekê mantiq meşandinê de wê bê xwestin ku ew li wê were lê ghiştin. Minaq wê dema ku wê, bibêjê 'derpêşên matematîkî bi pêwîstîni na' û di dewama wê de wê bibêjê ku 'kesek wê di derpêşek pêwîstîni de wê bi sipartina azmûnê re wê nikaribê wê bizanibê' ku wê werênê ser ziman wê di dewama wê de wê ya ku wê weke encama wê ya bi xwezayî wê li ser wê hizrê re wê xwe bide dîyarkirin wê ew bê ku wê, derpêşên modelên matematîkî wê kesekê wê bi statûya wan wê bi xwe sipartina azmûnê re wê nikaribê bizanibê' re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ev wê, di wê têngînê de wê, mijare têngîna pêwîstîniyê wê weke aliyekê wê yê ku wê xwe bi wê re wê di renekê de wê di dewama wê de wê bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê di wê warê de wê Casullo wê di argûmanên xwe yên li ser têngîna pêwîstîniyê û ankû modelê ku wê werênê ser ziman wê di wê warê de wê, ne zelalî wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê

bidina dîyarkirin. Ya ku wê di di rengê hizirkirinên Casullo de wê xwe di rengê de wê, di mejiyê mirov de wê li ser wê têngîna wî ya apriori a zanînî û di derbarê zanînê de derpêşên wî û derpêşên wî yên bi şertûmerc wê di awayekê de wê weke di awayekê ezoterikî de wê di rengê metafîzîkî de wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Li ser wê temenê wê di awayekê din de wê li ser wê temenê hizirkirinê a têngîna model a argûmanê re wê pirsê wê dikarê wê di awayekê de wê bikê û hinekê li bersiva wê bigerihê. Ew jî wê ew bê ku argûmanek weke rast were herêkirin wê demê ku ne weke modelekê hebûna derpêşên ku ew bibin wê weke asta wan a rastiye wê hebê? Di wê temenê de wê di awayekê de wê kant jî wê di awayekê de wê weke aliyekê wê, dema ku ew li wê dihizirê di wê temenê de wê bi temembûn û hevgyrtinekê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê di nava têngîna felsefeyê de wê di wê warê de wê têngîna argûmanê ku ew wê bi demê re wê cihêbûn wê bi wê re wê bibê û ankû nebê re wê, di awayekê de wê li ser wê temenê re wê bi lawazbûn û ankû bi hêzbûna wê re wê li wê were lê hizirkirin. Minaq wê di wê temenê de wê, dema ku wê têngînek tendurust a argûmanî ku wê bahsa wê were kirin wê li ser wê temenê wê were kirin ku wê, hem bi zanînên matematikî û hem yên din ên zanistî re wê di ahengekê de bê û bi awayekê têngîna derpêşên apriori û aposteriori di levkirinekê de bê. Li ser wê temenê wê di awayekê de wê, argûmanên modelî wê karibin bi rewşên xwe yên zanînê re wê bi têngîna aposteriori'yê re levbikê? Di hemû rewşan de wê weke ku wê mirov di dîmen de wê kifşbikê wê weke ku wê nekê.

Tabî li vir wê dema ku em bahsa wê têngîna wê bikin wê, ji aliyekê din ve jî wê têngîna zanînê a standart û ya ne standart jî wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê temenê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Li vir wê pêşî wê gotina standartiyê wê çî ji wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê di rengê de wê, derxê li hiş wê.

Li ser wê temenê wê di derbarê têngîna modeli a argûmanî de wê dema ku mirov wê li têngîna kanti binerê wê li gorî wê azmûn wê di derbarê hemû dînyayên bi derfet ên ku ew hebin de wê têngînekê wê nedê me re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Casullo wê ji aliyekê din ve wê nêzî mijarê bibê û wê bibêjê ku wê, zanînên me yên zanistî wê karibê bikeve rewşa vajî ya gelek zanînên me yên kirinî de' re wê bixwezê ku ew di rengê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de

wê, bi minaqek din wê bixwezê ku ew wê rengê hizirkirina xwe ya li ser modele argûmanê re wê, werênê ser ziman. Ew jî wê di wê temenê de bê ku wê, bi gotina 'dema ku ez pêûsê berdim ardê wê, di derbarê ketina wê de wê, zanîna min di derbarê de wê ti zanîne wê di derhaqê wê de wê ne min' re wê werênê ser ziman.

Ew di wê temenê de wê li ser wê temenê wê dixwezê wê werênê ser ziman ku wê hevgirtinîya pêşî wê ne weke ya kirinê bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di derbarê rewşa zanîne de wê, têgînekê wê bixwezê ew bide çêkirin û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê dema ku mirov wê hinekê li ser temenê hizirkirina Casullo wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê têgînekê wê bide çêkirin ku wê di derbarê dûnya ku em dijîn de wê zanîna me wê tenê wê bi wê re wê bi sînor wê zanîne wê nedê me wê di derbarê derbarê rewşên ji wê derbas dibin jî wê têgîna wê bi zanîni wê bidina me. Di wê temenê de wê, Casullo wê mijarê wê di wê nûqteyê de wê bixwezê bêne ser rêgezên zanistî û wê bi wan ve girêdayî wê bi gotina 'destûrên zanistî wê tenê di derbarê dûnya bi derfet de wê, tenê wê zanîne wê nede mê, bi wê re wê bi dîyardeyên beremberê hev ku wê bi şertûmercên wê piştgirbikê, û ya ku wê bo dûnya rast ku wê rast bê wê ji wê wêdetir jî wê, gihiştina zanîne wê bi derfet bikê. Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, di dîmenekê de wê, weke ku wê di renekê metafîzîkî de wê weke ku wê mijarê wê bixwezê ew şîrovebikê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê, di awayekê de ku wê li ser têgînen Kant û Leibniz re wê di renekê de wê weke ku wê bihizirê wê bi têgîna 'şertûmrcê duyem' re ku wê li wê bihizirê wê, 'bo ku wê zêde piştgirî (ji aliyê argûmanî ve) wê nebê, ber vê yekê ew di modela argûmanê de were redkirin pêşniyar dikê.

Di mijare argûmanê de têgîna nerastbûnê û ankû neşaşnekirinê

Di warê felsefeyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê weke ku me hinekî jî li jor wê hanî ser ziman wê mijare argûmanê bê. Di aslê xwe de wê di wê nûqteyê de wê mijare argûmanê wê çendî ku mirov wê hinekî din li ser wê kûr dihizirê wê di wê de wê aliyên din wê werina kifşkirin û wê di wê temenê de wê giringîya wê xwe di hizirkirinê de wê ji hinek aliyên ve jî wê bide dîyarkirin.

Di mijare argûmanê de wê, kant wê dema ku wê bixwezê ku ew Apriori wê fahmbikê wê weke ku wê çawa wê li rex wê têgîna pêwîstîniyê wê bicih bikê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman wê were dîtin. Di

wê temenê de wê di têngîna pêwîstîniyê de wê təkiliya wê bi têngîna argûmanê re wê ji wê aliyê ve wê hebê ku wê weke têngînek 'teqez' rast û ankû 'teqez nerast' û hwd re jî wê hinek hizirna wê bide çêkirin. Hev herdû gotin wê ji aliyekê ve wê weke gotinên keviya dawî bin. Lê min xwest ku ez ji wan gavê biavêjin û werênima ser ziman. Di wê temenê de wê, di dewama wê de wê di wê temenê de wê, di mijare argûmanê de wê, di wê temenê de wê dema ku wê were lê hizirkirin wê li ser rengên zanînê re wê weke ku wê di nava felsefeya kevnera de wê weke ku wê bi ya platon re wê were dîtî wê, li ser zanistên weke yên matematikê û ne metamatikê û hwd re wê, di rengê de wê were dîtî ku wê were kirin.

Wekî din jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di demên dawî de wê bi têngîna Kant re wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê li ser têngîna matematikê re wê were dîtî ku wê li wê were lê hizirkirin. Gotinek din ku wê ji nava hizirên kant wê derkeve li holê û ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê ew bê ku wê bi azmûnê wê karibê werre pûçkirin û ankû wê nikaribê were pûçkirin bê.

Di wê gotinê de wê hinek aliyên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, dema ku mirov wê bahsa têngîna azmûnê û ankû zanîna azmûnê û bi wê pûçkirinê wê bikê wê di awayekê din de jî wê di wê nûqteyê de wê ew rengê wê yê zanînê û yê din ku ew wê bi wê were pûçkirin û ankû wê çawa wê were pûçkirin wê weke aliyên ku wê pêwîst bin ku ew werina fahmkirin bin.

Di wê nûqteyê de wê têngîna azmûnê wê weke aliyekê ku wê bi zêdeyî wê were lê hizirkirin bê. Wê li ser wê re wê li zanînên me yên ku em bi wê re wê li wê bihizirin û wê karibin bi wê re wê li wê bihizirin bin. Weke Kant wê Casullo û heta ku wê John Stuart Mill û hwd wê ji wê aliyê ve wê mijara argûmanê wê li ser têngîna bi azmûnê wê karîna kirina pûçkirinê û ankû na wê di wê temenê de ewê bixwezin ku ew li wê werina lê hizirkirin. Minaq wê, Mill wê di awayekê de wê dema ku ew wê li ser wê temenê wê li wê bihizirê wê têngîna azmûnê wê li ser têngîh û derpêşên matematikê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, minaq wê, di wê temenê de wê, di dîmenekê weke ku wê azmûn wê karibê encamê matematikê bi xwe re wê bide gûharandin û ankû na wê li ser wê re wê were lê hizirkirin.

Di wê warê de wê hizrên mill wê di wê nûqteyê de bin ku ew wê hinekî wê weke ku wê bixwezê ew wê werênê ser ziman ku wê, azmûn wê nikaribê wê gûharandinê wê bikê. Di wê warê de ku mirov wê derpêşeke weke $3+2=5$ ku wê bikê wê ev çawa wê bi azmûnê wê di awayekê de wê weke ku wê karibê were gûharandin wê weke aliyekê ku wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, li ser wê temenê wê qinyata ku wê bi wê re wê biafirê ku wê derpêşên matematikî ên di wê temenê û rengê de ku wê ji aliyê azmûnê ve ku wê nikaribin werina pêçkirin bin. Di wê temenê de wê di awayekê de wê, li ser mijarê Casullo wê di xabate xwe ya bi navê “justification” wê li ser têngîna mantiqî a emprisismê re wê di awayekê de wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê bixwezê ku ew xwe bigihênê hinek encamna. Di wê nûqteyê de wê di wê xate xwe de Casullo wê li ser wê nûqteyê wê ew wê bibêjê. “Li hipotezek aritmatikî hesan bi hizirin. $3+2=5$. Eger ev hipotez ku ew ji azmûnên me yê giştîkirinên empirikî bin wê, çi birhan wê karibê bide nîşandin ku ev encam wê nerast bê wê me bigihênê wê encamê wê, fahmkirina wê weke bi derfet bê. Wê derpêşa bahsa mijarê ku wê bi birhana ku wê şaş bikê, dibê ku ev minaq dikarê bê dayin. Li ser camekê pêşî 3 û piştê 2 mikroban dênin. Piştê ser wê minaqê re em gavê biavêjin û wê giştîya $3+2$ ku wê 5 bikê em wê test bikin. Em wusa hasabikin ku me li ser camê 6 mikrop hasiband. Wê demê wê ev wê weke bi empirikî derpêşê weke bi şaşkiirna wê bihiziriyay? Yan jî wê ev weke birhanakê ku ew li mikroban nayê depelendinê bê.? Em herdû bideerfetan ne dihiziriyay. Li şûnê yan me di dema hijmartinê de kêmasî kiriya û yan jî di nava care pêşî û ya duyem de wê, bi hijmara duyem re wê yek ji wan mikroba ku ew jixwe beşbûya û bi wê li duyan beşbûya bihasibanda.”

Di wê nûqteyê de wê di nava wan hizrên Casullo de wê tiştêkê din wê xwe bi wê re wê, li ser têngîna fahmkirinê re wê bi derfet bê ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê bê. Yek wê li ser temenê fîzîkî bê. Ya din jî wê li ser temenê têngînî bê. Ji aliyê fîzîkî ve wê hertimî wê weke ku wê li ser ya aliyê din wê dîyarîyek wê ya ku mirov wê li wê kirpendinê wê bikê wê weke ku wê hebê wê xwe di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Minaq wê dema ku ez 5 tiştan li sercamê bibînim ezê nikaribim wê 4 bidina nîşandin. Yan jî ez wê 6 bibînim ez nikarim wê weke 5 bibînim. Wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê encamek matematikî wê di wê nûqteyê de wê pêşî wê were lê hizirkirin. Di wê nûqteyê de wê, ya ku wê li ser wê were lê hizirkirin ku wê ew encam wê di awayekê de wê çawa wê 'weke xwe wê bimênê' bê. Di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin bê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di mijar têngîna azmûnê de wê, di wê temenê de wê, azmûn wê bi xwe wê bi fîzîkî û ne fîzîkî wê di wê pêvajoya azmûnê de wê derbas bibê. Wê dema ku ez 5 mikroban li ser camê bibînim û ew piştê bû 6 û ankû hijmarek din a ji wê zêdetir jî wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi hizirê bê.

Lê di mijare fîzîkî de wê, dema ku wê, ji aliyê têngînî û ne têngînî de wê di levkirinê de wê di wê temenê de wê bi hijmarî wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê, bi wê re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di nava têngîna hijmarê de wê di wê temenê de wê, di mijara ji wê zêdebûna bi fîzîkî ku em tefkir bikin wê dema ku em 2 û 3 mikroban dênina ser camê û piştê ji wê zêdebûn bibê wê, ew weke rewşek fîzîkî a ji wê bibê bê. Lê wê di çerçoveya têngînek azmûnê de wê dikarê wê fahmbikê bê. Wê dema ku em pêvajoyên têkiliyên bi fîzîkî ên bi hev re li berçav bigirin wê, di wê temenê de mirov wê nikaribê dervî wê şîrovebikê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, genek wê demak u wê bi kodkirina wê bibê wê, bi wê re wê çî awayê wê biafirênê ew awa wê weke awayekê 'salixkirî' bê di xwe de.

Di nava têkiliya azmûnê û têngîna matematikê de wê li ser têngîna argûmanê re wê di wê warê de wê were dîtî ku wê were lê hizirkirin. Minaq wê, çî birhanên azmûnê wê karibin derpêşek matematikî şaş bide nîşandin? Ankû wê karibê derpêşek wê pûç bikê? Di wê temenê de wê, dema ku em li ser wê nûqteyê wê bi wê re wê li wê bihizirin wê aliyek ku wê were kifşkirin wê aliyekê din jî wê di wê aliyê ku ew hatî kifşkirin de wê bide dîyarkirin. Minaq wê dema ku wê ti birhanên azmûnê derpêşek matematikê nikaribê wê pûçbikê wê demê di dewama wê de wê, karibê jî bi wê re wê li wê bihizirê ku wê beremberê ti birhanên azmûnê wê nikaribin weke piştrast jî bikin. Di wê temenê de wê rewşa azmûnê wê di wê nûqteyê de wê êdî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê hinekê wê li wê bipirsê wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê, encama ku wê di dewama wê de wê weke ku wê Casullo jî wê xwe di rengekê de wê li ser wê re wê li wê bide gihandin wê, 'wê demê ti birhanên azmûnê ku ew derpêşên

matematikî piştrast nekê bê. Di wê rewşê de wê, azmûn wê dema ku ew nerast bide dîyarkirin û ne jî ne nerast wê di wê rengê de wê bi wê re wê karibê bide dîyarkirin.

Di awayekê din de jî wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê hinekê li ser têngîna matematikê a ku wê ti birhanên azmûnê ku wê nikaribê wê piştrast bikê û ankû wê piştnerast bikê bê wê demê wê ev wê weke aliyekê wê yê din wê hinek xosletên wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de wê, di awayekê hesanî de wê, di asta pêşî de wê mijare têngîna derpêşa matematikê a vekirîbûn û ankû girtîbûna wê ya li jîyanê wê weke aliyekê wê yê din wê xwe weke pirsekê wê di wê nûqtayê de wê di awayekê de wê di mejî de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Minaq wê di wê temenê de wê, dema ku wê, di xwe de wê ew xwediyê wê fahmkirina xwe ya li derve ku ew girtî bê wê demê wê di wê temenê de wê ew wê bi wê re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bi wê re ew, di wê temenê de ku ew bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê dikarin wê werênina ser ziman ku wê mijare derpêşê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê temenê de wê bide dîyarkirin.

Derpêşa di xwe de wê, ku ew di awayekê de wê dema ku ew li derve girtî bê wê, demê wê ji derve jî wê girtî bê? Wekî din wê di awayekê din de wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di warê têngînen matematikî de wê, di awayekê derpêşî de wê çerçoveya wê ya 'hev girtî' a di xwe de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di wê temenê de wê biafirênê bê, Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê, dikarê wê bi wê re wê ji wê aliyê ve wê bi hinek aliyên wê yên din jî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di rewşa derpêşê de wê, di awayekê de wê weke ku mirov wê karibê wê bi wê re wê kifşbikê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê karibê bide dîyarkirin bê. Di awayekê de wê mijare derpêşê ku ew dema ku ew di wê temenê de wê li wê bihizirê wê weke ku ew bi ti birhanên azmûnê nikaribê wê rast û ankû nesast wê bide dîyarkirin wê demê wê di xwe de wê xwediyê wê têngîna ku ew bi wê rast

û ankû ne rast wê karibê wê bide dîyarkirin bê? Di wê temenê de wê ev wê, di awayekê de wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Ber ku wê dema ku ew ji derve ew ti temenê wê nebê wê di wê de wê ew wê temenê wê di awayekê de wê bi wê re wê hebê. Ku ew hebê wê demê wê, di wê rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê xwe di xwe de wê, bi wê rengê wê bide dîyarkirin. Hevgirtinên wê yên bi levkirinê ku wê di wê temenê de wê, bi wê re wê di rengê de wê bi wê re wê bibin jî wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê, di demên kevnera de wê, hin bi hin wê bi hizrên têtînen weke yên platon re wê têtîna ideayê ku wê derkeve li pêş wê, bi wê re wê, li wê aliyê wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare têtîna derpêşê a di xwe de wê, weke ku ew bi wê hebûna xwe ya levkirî û kirdeyî hebê wê demê wê di wê temenê de wê, bi awayekê ew kirde wê di jîyanê de wê, di awayekê de wê weke aliyekê ku ew bibê temenê lê depelendinê û weke wê di nava jîyanê de wê kirpendinê bi awayekê azmûnê jî ku wê bibê wê ji aliyekê ve wê weke ku wê bibê. Ev wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê ku wê mijare derpêşê wê levkirinîya wê ya di wê de wê, bi wê aliyê wê re wê weke têtînek ku mirov wê ji wê aliyê ve jî wê hinekê wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, ev dîmen wê di awayekê de wê weke têtînek ku ew weke ku wê bi wê têtîna weke ku ew 'ji pêş ve ew hebê' wê di rengê de wê hisiyet û têtînekê wê di destpêkê de wê bi mirov re wê çebikê. Wê demê wê bi wê re wê weke wê dîtin, kifşkirin, levhanîn û hanîna ser ziman û hwd wê, weke aliyên ku wê bi wê re wê bi azmûnkirinên jîyanî re wê ji hinek aliyên ve wê bibê.

Lê di wê dîmenê de wê aliyekê din jî wê xwe bi dîmenekê cihê wê bi wê re wê di awayekê de ew bide dîyarkirin. Ew jî wê ew dîmen ku wê dîsa wê weke xwe wê weke destlênedayi wê di awayekê de wê bimênê û awayên weke wê dihên kifşkirin û hwd ên weke ku wê di temenekê azmûnkirinê de wê werina kifşkirin û wê werina hanîn li ser ziman bin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê

weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ew dîmenê wê weke wê ku ew ji nava azmûna jîyanî hatî derhanîn wê di wê rengê de wê çendî ku wê 'weke wê' bê lê hizirkirin jî lê wê di xwe de wê weke dîmenekê bi xoxlîst û teybetiyên xwe yên bi serê xwe wê di awayekê de wê weke ku wê hebê û wê di wê temenê de wê karibê ew di serî de ew were kifşkirin û wê karibê ew were hanîn li ser ziman bê.

Piştî ku ew dîmen afirî wê weke ideayekê wê awayekê de wê di wê çerçoveyê de wê bi kirdeya wê ya ku ew ji nava wê karibê were kifşkirin û hwd re wê di wê dîmenê derpêşî ê matematikî û levkirinîya wê de wê, xwe di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Weke têtînekê wê di wê çerçoveyê de wê weke têtînek ku ew hati pêşxistin wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin bê. Ew têtîna ku ew hatî afirandin de wê bi wê re wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê kifşbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di derpêşekê de wê, di wê temenê de wê, dema ku ew bû wê, di wê temenê de wê weke rewşek jîyanî û ankû ya heyî wê di awayekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di wê dîmenê de wê hêsta ne dikarê were nerast kirin û ne jî wê karibê ne nerast kirin û hwd re wê di awayekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bibê. Yanî wê di wê temenê de wê, li gorî wê têtîna wê ya ku wê li wê were lê hizirkirin wê pêşî wê di temenekê notr a dîtîni de wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê kaeribê bide dîyarkirin bê.

Derpêşek matematikî wê dema ku wê di wê temenê de wê bi têtîna ku ew bi wê dibê wê di wê temen de wê, di xwe de wê weke ku wê xwediyê wan rewşên ku ew ji derve wê bi wê werina lê hizirkirin wê di reng û awayekê de wê bibê bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê bi wê re ew were lê hizirkirin bê. Di aslê xwe de wê, di rewşa têtîna di xwe de xwediyê wê têtînê bê wê bi wê rengê wê weke ku wê biafirê.

Di hebûnek ku ew heyî de wê di wê de wê lêgerina li hebûnî wê weke aliyekê wê yê xwezayî wê xwe bi wê re wê karibê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di çerçoveya derpêşa matematikî de wê,

kirde, û bûjenên wê têngîna matematikî wê di renekê de wê di wê de wê weke aliyna ku ew wê bi wê re wê, werina kifşkirin bin wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê, bidina dîyarkirin. Lê her tiştta ku ew wê di wê temenê de wê weke ku wê bi xwe, bi serê xwe û weke di xwe de ew heyî jî bê lê wê intiba û hisiyetek ku ew dervî wê ku ew bi wê re di renekê de ew bi wê re hebê wê di wê temenê de wê, bibê. Li vir wê, temenê de wê, têngînek wê ya ku me li jor hanî ser ziman wê dikarê wê li vir wê bi renekê din ê têngînî wê dikarê wê bi kirpenê. Ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku wê di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa wê were kirin wê, di awayekê de wê, di mijare wê derpêşek wê bi birhana azmûnî newê pûçkirin bê wê demê wê di xwe de wê ew têngîna ku ew bi wê were pûçkirin wê hebê? Ku ew hebê û em wusa farz bikin ku ew bi wê hat pûçkirin wê ew pûçkirin wê karibê weke pûçkirinek di jîyanê de ku wê bi wê re wê karibê were lêhizirkirin û ankû di wê temenê de wê, li gorê rewşa pûçkirin û hwd a dervî de wê karibê ew pûçkirin weke nepûçkirinê were dîtin? Yan jî vajî wê weke pûçkirinekê were dîtin? Ev jî wê weke aliyna bi pirsên ku wê li ser wê nûqteyê re wê di serê mirov de wê bibin bin û em di wê nûqteyê de wê hinekê din di dewama wê de wê li wê bihizirin.

Di mijare deerpêşê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê ev wê bi wê re wê karibê di dewama wê de wê, were lê hizirkirin wê têngîna derpêşî wê, di awayekê de wê, weke bi serê xwe wê di asta pêşî de wê weke bi du dîmenan wê dikarê wê fahmbikê bê. Yek wê di awayekê de wê di wê temenê de wê, çawa wê, weke bi rengên aqilmeşandinê û ji wê derhanînê û hwd re wê bi wê re wê bibê. Aliyê din jî wê, di wê çerçoveyê de wê, çawa wê, li ser wê, derhanînên ku ew bibin re wê têkiliyek hizrî wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bibê bê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di nava wê têngînê û hebûna jîyanî de wê, li wê daxistinê ku wê were/bê kirin wê bi wê re wê çawa wê weke aliyekê wê yê xistin wê xwe bide dîyarkirin di wê nûqteyê de wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di hizrên ku ew ji rewşên rû didin ku ew werina derhanîn de wê, di awayekê de wê, bi dîmenekê du dîmenî a di xwe de wê were dîtin. Yek wê, bi wê rengê salixkirinê wê weke di xwe de wê dîmenekê bi bihiş û kirdeyî li wê daxistinê bê bê wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Aliyê din jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin wê karibê ew bi wê re were fahmkirin bê.

Du rewşên lê daxistinê de wê, bi wê çerçoveyê re wê di nava kirde û rewşa wê ya hiş a ku wê bê salixkirin re wê, di nava têtîn û ankû tişt a bi hebûnê heyî de wê levkirinek weke bi xosletî wê xwe bide dîyarkirin.

Wê dema ku em bahsa wê têtînê wê dikin wê di wê çerçoveyê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê her tişt wê bi têtînê wê xosletên wê yên fîzîkî wê di rengekê de wê, weke ku wê di wê rewşê de wê dîyarker bê. Wê rengên wê di awa û şewayekê de wê di wê salixkirinê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di mijare salixkirinên bi wê re de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Di rewşa Têtînê bi navan re jî wê, di awayekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman. Ji têtînê ku wê bi felsefeyî wê li ser dahûrkinên li ser navan re wê bê kirin û wê weke ku wê kripke wê bikê wê di awayekê de wê dema ku em wê hinekê ji wê sûtir wê bibin û wê bi wê re wê li wê bihizirin wê hinek aliyên wê bi wê re ku mirov wê karibê wan fahmbikê wê bi wê re wê hebin. Minaq di nava felsefeya mezdek de wê di şewayekê wê weke ku wê, kripke wê bixwezê di temenekê salixkirinê de wê bi nava re wê bixwezê k uew wê bikê wê, li ser têtîna nepenîya tîpan û ankû navî re wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê, ew wê bikê. Ev wê, weke rengekê felsefeyê ku wê, piştî mezdek wê awayekê wê bi nesimî û piştî wê bi hallac re jî wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtin.

Di felsefeya nesimî de wê, lêpîrsînê di têtîna nepenîya tîpî û navî de ku wê bikê wê di wê temenê de wê bi têtînê re wê, bi aliyên wê yên nayê zanîn re wê bixwezê ku ew wê bikê. Li ser wê temenê wê, di wê de wê bi awayekê fîzîkî wê weke ku em çawa di roja me de wê bi zanistên genetîkî û hwd re wê di çerçoveya pêşxistinê demê de wê were kirin re wê, di rengekê ku wê ji awayê wê yê hizirkirinê ne cihê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di nava epistemolojîya hemdem de wê ew wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê were dîtin wê ew bê ku wê, çawa wê di wê rengê de wê, li ser temenê têtîna argûmankirinê û di wê de wê bi temenê bi fahmkirina bi hêncetî û hwd re wê di rengekê de wê bi wê re wê li ser temenê weke xwe sipertînê û hwd ve wê, di wê rengê de wê xwe di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê fahmbikê bê.

Em li vir dîsa li ser mijare têtîna argûmana pûçkirinê wê li wê vegerihin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov

wê karibê wê fahmbikê wê di serî de wê ew bê ku wê, çawa wê, bi çi temenê wê were fahmkirin bê. Di rewşa wê de wê, Casullo li ser pêşîka pêşî û ya duyem a argûmanê re wê li wê bihizirê. Wê dema ku ew li ser pêşîka duyem re wê hizrên xwe wê werênê ser ziman wê bi argûmana Minaq wê di derpêşê de wê şaşkirinê de wê rêjeya zêde a minaqan bê, ku wê ji yên rast zêdtir dîbinin re wê hebin bin. Ew minaqên şaşkirinê ku ew di dîmenê de ew bi serîlêdanên hipotezên serbixwe ku ew were kirin minaq lêkolînên bo fahmkirinê ên cihê û ku ew bi wê bê piştgir bê ku ew bi wê re ew were kifşkirin bê.

Di mijare têngîna şaşkirinê û ankû nerastkirinê de ku wê li wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê çawa wê, di rengekê de wê bi wê re wê, bi birhanên hebin re ew ne di levkirinê de bê wê di wê mijarê de wê çawa wê heta temen û têngînek emprikî a bi pêbawerkirinê ku wê mijar wê were lê hizirkirin re wê bixwezê ku wê di awayekê de wê bide fahmkirin.

Di wê temenê de wê li ser temenekê derpêşî wê li wê bihizirê û bi awayê ku ew li wê dihizirê wê, weke bi derpêşên matematikê ên weke $2+3=5$ re wê li wê bê hizirkirin. Li jor me minaqe mikroba dan. Di wê temenê de wê, bi têngîna derpêşa '2+3=5' wê li mikroban kariê were depelendin. Di unsûrê hijmartina mikroban wê derpêşa $2+3=5$ wê di dîmen de wê karibê were ne rastkirin. Li gorî wê jî wê 'encamên lêkolînên emprikî, di birhanên dîtbar wê mijare nerastkirinê de wê, weke birhan dikê ku wê vebêjê birhanên alikar ku wê dixwezê bînen ser ziman hipotezên alikar bi piştgir nekê re wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê di dewama wê de wê dema ku wê li ser mijare birhana nekarîna pûçkirinê wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, bi têngîna 'minaq wê kesek nikaribê li b'yê bihizirê. Li gorî wê destekê ser bixwe nebê idiakirina b'yê wê, bi wê bikeve kêmeyiya kirina wê ya pêşeka pêşî de. Li ser wê temenê wê dema ku wê were hanên li ser ziman wê di wê temenê de wê bi têngîna b'ê ku ew were redkirin wê, demê wê ku wê argûmanê wê biparêzê hem a' û hem jî b'ê wê '-b' wê herê nekê.

Li ser wê temenê wê dema ku wê bahsa minaq hijmartina mikrobê ku wê çawa wê di dîmenê de wê weke birhanen rast jî newê dîtin jî bê lê wê di wê rewşê de wê weke di wê rewşê de weke birhanekê rast bê wê bê dîyarkirin.

Li ser wê temenê wê di temenekê matematikî de wê weke ku wê di rengekê de wê di awayekê de wê weke ku wê karibê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê di mijare argûmanê de wê, li ser temenê piştrastiya wê re wê di wê temenê de wê bi wê re lê hizirkirin.

Li ser wê temenê wê di aslê xwe de wê dema ku mirov wê mijare têtîna argûmanê wê dihilde li dest wê, di awayekê de wê li ser hebûna wê re wê di awayekê de wê bixwezê ku ew di awayekê de wê li wê bihizirê. Lê di wê nûqteyê de wê di mijare pêşekê duyem de ku ew li wê dihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê, mijare rengê argûmanê wê, di awayekê de wê bixwezê ku ew wê, pêşî wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Li vir di aslê xwe de wê di mijare fahmkirina têtîna apriorî'yê de wê çawa wê bi temenekê argûmanî wê were fahmkirin wê dikarê wê ji aliyekê din ve ku wê weke Benjour wê werênê ser ziman wê di dewama wê de wê hinekê li wê bihizirê. Di zane min de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê bi têtîna pêbaweriyek wê apriorî'yekê wê bi hêncetbikê û ankû wê bi şikkar bikê wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê nûqteyê de wê dema ku wê, benjour wê têtîna xwe ya rasyonali wê şîrovebikê wê bixwezê ku ew di awayekê de wê bi hebûna bûjenî re wê di awayekê de wê bi sînor wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku ew argûmana xwe ya rasyonalmê wê dixwezê wê bi temen bikê wê ji sê aliyan ve wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Yek; wê, li ser xwezaye azmûnê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ew wê dema ku wê bi azmûnê re wê dihênê ser ziman wê, li ser têtîna azmûn bi bûjenên ku ew di nava demekê û mekanekê de bi sînor hebin re wê bi sînor wê hebê re wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê ji aliye duyem ve ku wê li wê bihizirê wê li gorî ku ew wê bi temenekê pênasedikê ku wê, ti azmûn wê, pêbaweriyek ku ew xwe dide bûhûrandin ji wê rewşa azmûnê wê çawa wê nikaribê wê piştrastbikê re wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Aliyê sêyem jî wê li ser rêgezên derxistinê bê û wê, di temenekê gelemper de wê di wê çerçoveyê de wê bi wê li wê bihizirê. Di çerçoveya têtîna têtîna argûmana gelemperî de wê bi wê were lê hizirkirin. Ew rêgezê Benjour wê dihênê ser ziman wê Casullo wê dema ku ew wê dihênê ser ziman wê bi sê têtînan wê di wê rengê de wê werênê ser ziman. Yek; wê azmûn wê li rewşek bûjenî wê bi sînor û bi wê re bi teybet wê hebê. Weke ya duyem wê, navaroka ku wê ji wê rewşa azmûnê wê derbas bibê pêbaweriyek ji aliye wê azmûnê ve wê nikaribê were bi hêncetkirin. Ê weke aliyê din ê sêyem jî wê wê, rêgezên derhanînê wê gelemper û giştî bin re wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê û çerçoveyê gotina ku wê Casullo wê ji aliye ve wê li wê zêde bikê wê di wê temenê de bê ku wê, azmûn rastarast wê,

rêgezên derhanînê wê bi hêncet nekê' re wê di awayekê de wê bixwezê ku ew wê, di awayekê de wê salixbikê û wê werênê ser ziman. Casulllo wê li ser wê temenê wê bi pirs û têtînen gelemperiya rêgeza rasyonalmê û şikbarîya emprikî ku ew çawa dikarê fahmkirin û di awayekê de wê, ji holê rakirin wê bixwezê ku ew li wê bihizirê bê.

Li vir wê dema ku mirov wê mijarê li ser wê nûqtayê wê li wê dinerê wê du ali wê bi wê re wê derkevina li pêş. Yek wê, mijare têtîna azmûnê bê. Di awayekê de wê di temenekê rasonali de wê weke ku mirov wê bi têtînen Benjour re wê dibînê ew wê hizirkirin û azmûnê wê di temenekê ji hev cihê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê dema ku wê bahsa têtîna argûmana rastitiyê wê bikê wê bi wê re wê çawa wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Di mijare têtîna rasonali de wê têtîna argûmanê wê dema ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê bi dîtina hundûrîn re wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Li ser wê re wê dema ku wê bahsa dîtina hundûrîn wê were kirin wê çawa wê bi awayekê wê bi reşa bûjenî a heyî re wê bi sînor bê wê li ser wê temenê wê argûmana rastitiyê re wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di awayekê din de wê, bi wê rengê wê bi wê re wê were lê hizirkirin ku wê dema ku wê dîtînek hundûrîn a rasonel bi bûjenî bi sînor bê wê demê wê argûmana gelemper wê, wê rastarast wê, dîtîna hundûrîn a rasonal rêgezên wê yên derhanînê wê di awayekê de wê nikaribê weke bi hêncelikê bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê Casullo wê werênê ser ziman ku wê şikparêzî wê di awayekê de wê bibê encama têtînek rasonali jî bê wê werênê ser ziman.

Li gorî têtîna rasonali ku wê Benjour û Casullo jî wê werênê ser ziman ku wê, têtîna rasonali wê di awayekê de wê ji azmûnê cihê wê di awayekê de wê weke ku wê bi serê xwe wê hebê. Di awayekê de wê argûmana hizirkirinê û azmûnê wê ji hev cihê wê li wê hizirkirinê wê di wê temenê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê aliyekê din jî wê xwe bide dîyarkirin. Wê demê wê bi wê têtîne re wê intibaya ku wê dervî azmûnê wê têtînek bi hizrî wê hebê wê, ew intibaya ku ew diafirê wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê wê, têtîna dervî azmûnê wê weke têtînek hizrî a çawa bê. Di wê rengê de wê, di aslê xwe de wê mijare hizirkirinê wê weke aliyekê wê yê din wê xwe di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê bide

dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê, têgîna dervî azmûnê wê demê ku mirov wê li wê bihizirê wê, ev wê weke têgînek ku wê bi aqilê dervî azmûnê re wê di awayekê de wê intibaya hizirkirinê wê bi xwe re wê biafirênê. Dervî azmûnê wê hizirkirinek wê bi derfet bê û ankû ku ew bi derfet bê wê çawa wê bi derfet bê wê weke aliyna ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê ji aliyekê ve wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê û awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare argûmana argûmana hizirkirina dervî azmûnê wê hizirkirina wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê ku wê di her demê de wê mejiyên hizirkirinên bi kesên ku wê li ser têgîna rasyonalismê wê bihizirê wê bi xwe re wê di rengê de wê, weke ku wê bide mijul kirin. Di mijare derkkirinê de wê tişta ku mirov wê derkdikê wê bi xosletên wê û hebûna wê re wê derkbikê. Bûjen wê di wê rengê de wê bi sehkirinê re wê were derkkirin. Û di dewama wê de wê, xosletên wê di awayekê de wê bi wê re wê werina li lê hizirkirin û wê werina ser ziman.

Di nava têgîna rasyonalismê de wê di awayekê de wê, dema ku wê bixwezê wê werênê ser ziman wê ne di awayekê meteforikî lê weke bi awayê wê yê heyî ê rastarast wê çawa wê di awayekê de wê werênê ser ziman wê di dîmenekê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê weke pêwîstîya hizirkirinê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Di wê temenê de wê dema ku mirov wê tiştekê wê werênê ser ziman wê li ser temenekê intibayî û ankû pêbaweriyê bê. Di wê temenê de wê di awayekê de wê têgîna pêbaweriyê a benjour wê di aslê xwe de wê ji wê aliyê ve wê pêwîstîya kirina ber lêpîrsînekê a bi fahmkirinê de bê. Tiştekê ku mirov wê dibînê, derkdikê û wê salixdikê di mejiyê xwe de wê çawa wê weke pêbaweriyekê wê bibê?

Di wê temenê de wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê têgîna pêbaweriyê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li ser wê temenê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di hebûnekê de wê dema ku mirov wê derkdikê wê, di awayekê de wê bi sehên xwe wê derkbikê û wê bi xosletên wê re wê, di awayekê de wê ew wê çerçoveya fahmkirinê wê bi wê re wê, di rengê de wê weke ku wê temembikê û wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di derkkirina xosletê tiştekê de wê ew wê bi wê re wê hebê ku wê di wê rengê de wê aliyên wê yên bi funksiyonî jî wê xwe di rengê de wê di fahmkirina bi wê re de wê bide dîyarkirin. Mirov wê di wê temenê de wê

dema ku mirov wê bi xosletên wê re wê tiştêkê wê kifşbikê wê bi têngîn û argûmana xosletî wê ji du aliyên ve wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê, li ser xosletên dahûrîner ê ku ew di wê temenê de wê bi temenekê posteriori ku wê karibê wê fahmikê bê. Aliyê din jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê bi rêyên weke intiba û hwd wê bi wê re wê werina derrhanîn bin. Ev aliyê duyem wê weke xosletna bi subjeyê ku wê di wê temenê bi wê rengê hizirkirina me ve wê di awayekê de wê weke ku wê girêday bê.

Di awayekê din de jî wê di nava hizirkirinê de wê, bi têngîna xosletê re wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê bi wê re ew were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare salixkirinê de wê bi rewşa têkilidanînên bi aliyên din û xosletên din wê fahmkirinê re wê, di wê temenê de bi rêya ketina farqê û hwd re de wê, di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bibê bê.

Wê dema ku em tiştêkê dinerin wê bi xosletên wê yên dîtbar re wê di awayekê de wê ji aliyekê ve wê derkdikin. Tiştêkê ku ew rengê wê şîn û ankû kesk bê wê bi wê rengê wê re wê were derkkirin. Di awayekê de wê ev wê weke yên ku ew bi aliyê dihên dîtîn re bê. Minaq wê dema ku em bi xosletên tiştên ku ew nayêna dîtîn ku em wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê werênina ser ziman wê, di wê temen de wê bi wê re wê kaeribê were lê hizirkirin.

Di rewşa her xosletê de wê di wê temenê de wê di awayekê de wê dema ku mirov wê bi dîtinek bi hiş wê dibînê wê bi wê re wê derkbikê. Di wê temenê de ketina farqê a bi hiş re de wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Tişt wê bi xosletên wê yên ku ew dihên dîtîn re wê were lê hizirkirin û wê bi wan re wê di nava wan de wê cihêyîya wan wê di rengekê de wê weke ku wê karibê were fahmkirin. Di temenê derkkirinê de wê mijare hebûnê wê, weke aliyekê wê yê bi hizirkirinê re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê kaeribê bi wê re li wê bihizirê bê. Di mijare fahmkirina çerçoveya wê hebûnê de wê bi xosletên wê û hebûna wê re wê derkkirin wê weke ku wê bibê. Wê dema ku em tiştêkê wê bi wê re wê derk dikin em weke ku em bi hemûya wê re wê derkdikin wê di dîmenekê de wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di derkkirina tiştêkê de wê bi giştî wê hebûna wê were derkkirin û ankû wê

bi xosletên wê re wê were derkkirin. Ji wê aliyê ve jî wê weke aliyekê ku mirov wê hinekê li ser wê bisekinê wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê rasyonalistek wê bi çî re wê rû bi rû bê wê di serî de wê di awayekê de wê karibê wê hinekî li ser wê bisekinê bê.

Di wê temenê de wê di mijare derkkirinê de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi derkkirina tiştê û ankû xosletên wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di mijare tiştê de wê di wê temenê de wê li ser temenê têngîna argûmanî re wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, li ser têngîna rasonali re wê di awayekê de wê, bi têngîna sedemê re wê, weke ku wê di rengê de wê xwe bide dîyarkirin.

Mînaq wê dema ku wê dema ku wê ji aliyê têngîna empirîkî ve wê şîrovebikê wê di wê temenê de wê çawa wê weke rast bê wê bi wê re wê bixwezê ku ew li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, mînaq wê dema ku wê bo ku B weke pêbawerîya wê bibê wê pêwîstîya sedemek epistemîkî wê di wê temenê de wê li wê bê hizirkirin wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê, sedem wê çawa wê ku em bi A li wê bihizirin wê dema ku wê bi wê re wê li B wê were lê hizirkirin wê çawa wê B'yê wê weke rast wê bide nîşandin wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Sedem wê weke rengê din ê têngînî ê cihê wê xwe di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê dema ku mirov wê sedemê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, di argûmana wê de wê, li şûna B'yê ku ew bi wê bide rast dîtin wê li ser wê re wê di rewşekê de wê rast dana dîtin û ankû nîşandin wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin bê.

Ku em têngîna sedemê wê bi C'yê wê werênîna ser ziman wê dema ku wê bo ku wê Bê pêbawerîya wê ku ew rast bê wê C wê weke sedemê temen bê wê demê wê di wê temenê de wê, bi pêwîstîya xwe bûna xwediyê sedemekê ku ew bi wê rast bide nîşandin bê.

Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê di awayekê din de jî wê mijare C'yê wê weke sedemî wê di temenekê têngînî-bûjenî de ku mirov wê li wê bihizirê wê diawayekê de wê çawa wê dîmenekê hizirkirinê wê bi wê re wê bide me? Li ser wê temenê wê dikarê wê di awayekê de wê di rengê de wê bi wê bihizirê. Wê dema ku wê ku wê C'ê wê weke sedemek bûjenî-têngînî bê wê bi wê pêbaerîya B'yê temenê wê çêbikê wê demê wê pêwîstîya ku wê

C'ê wê weke ku wê pêwîstîya sedemek ku ew bi wê B'yê wê weke sedemek rast wê karibê wê bi wê re ku ew bide nîşandin bê.

Di wê temenê de wê, temenê de wê di awayekê de wê, di rast dîtîne de wê bi hêncetkirin wê bi serê xwe wê têrê bikê ku wê rastîfîya wê bibê? Di wê temenê de wê di dewama hizirkirina mijarê de wê weke aliyekê ku wê, di wê temenê de wê yê weke Quine ku wê li wê bihizirin bê.

Di wê mijarê de wê, mijare sedemê û têrbûna wê bo rastîfîyê û ankû rastbûnê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ê giring wê biafirênê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê, di aslê xwe de wê li ser wê temenê wê bi têngîna sedema rastîfîyê ku wê mirov wê bihizirê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Di awayekê din de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê sedem wê, ew tişta ku ew bi wê li wê dihê hizirkirin wê çawa wê karibê wê rast wê bide dîyarkirin. Wê dema ku ez tîbin û ava vexwûm wê vexwartina avê wê bo tîbûnê bê. Wê di wê temenê de wê sedema têngîna nebûna avê wê, û ankû ne vexwartina avê wê, ne ji ber ava hebê û ankû nebê. Wê bi sedema ku ew ne hatibê vexwartin û ankû vexwartin û hwd re bê. Wê di wê temenê de wê di wê nûqtîyê de wê ji wê cihê wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Sedema avê û tîbûnê wê di awayekê de wê di awayekê de wê kirdeya hebûn û nebûna avê wê di xwe de wê di awa û rengê de wê weke ku wê bihawênê. Lê wê di wê de wê, weke bi sedemî wê ew ne weke aliyên pêşî bin ku ew bi wê werina lê hizirkirin bin. Wê ew bikeve aliyê duuyem de.

Di wê temenê de wê di mijare lê hizirkirinê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. di sedemê de wê, sedema tîbûnê wê di awayekê de wê di mijare rastbûn û ne rastbûna avê de wê, çî sedemê rastbûnê wê karibê biafirênê? Di wê temenê de wê di wê rengê de wê di awayekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di mijare de wê, aliyên sedemê ku wê çawa wê têrbûnê wê di

awayekê sedemî de wê bide çêkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di mijare sedemê de wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê dikarê wê ji wê aliyê ve jî wê li wê bihizirê. Ew jî wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare sedemê wê çawa wê di têtînek de wê karibê weke têtînek têt a rastbûnê wê biafirênê bê? Yan jî wê sedem wê rasttîyê wê karibê wê bi xwe re wê bide çêkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, sedem wê dema ku wê, were ser ziman wê li çî bê wê di serî dewê weke aliyekê şubjeyî ê têtînî wê biafirênê. Wê dema ku wê sedema tîbûnê a bi avê wê minaq wê werênê ser ziman wê ne bi hebûna avê re wê temenekê fahmkirinê wê di awayekê de wê biafirênê. Wê di warê tîbûnê de wê temenekê fahmkirinê wê bi wê re wê biafirênê. Wê her çendî ku wê di wê têtînê de wê ji aliyekê ve wê weke aliyê ku wê bi morfolojikî wê têtîna avê jî wê di wê de wê hebê jî lê wê di wê rengê de wê, di wê nûqteyê de wê li ser hebûna wê re wê, di awayekê de wê, zêde wê weke ku wê ne bê weke argûmanek zêde alaquadar.

Di mijare têtîna sedemê de wê, di mijara tîbûnê de wê dema ku mirov wê bi wê li wê bihizirê wê çî wê karibê wê piştrast bikê ku wê di wê temenê de wê bi tîbûna ji avê û hwd re wê bibê? Di wê temenê de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê re wê salixdikê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê bi wê re xwe di rengê de ew bide dîyarkirin bê.

Di mijarew salixkirinê de wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê mijare salixkirinê wê di awayekê de wê bi wê re wê karibê were fahmkirin. Di têtînê de wê aliyê salixkirinê ê weke di nava têtînê û tîştê û ankû hebûnê de wê di rengê bi wê pênasekirinê de wê bi şewayekê rengê hizirkirinê teybet wê weke ku wê bi wê re wê di rengê de wê karibê xwe bi wê re di awayekê de bide dîyarkirin bê.

Mijare sedemê û bi wê mijare fahmkirinê û ankû gihiştina fahmkirinê

Sedem wê di wê temen de wê, di mijare wê de wê, di wê temenê de wê, şewayekê hizirkirinê ê teybet wê bi têtînê têtîkildanînê û hwd re wê di

wê temenê de wê di awayekê de wê weke ku wê biafirênê bê. Di mijare sedemê de wê di wê temenê de wê aliyê wê yê ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê karibê wê bide dîyarkirin bê. Mijare sedemê wê di çerçoveya hebûnê de wê, ku wê bi wê re wê weke ku wê were ser ziman wê di wê temenê de wê, weke şewayekê hizirkirinê ê teybet wê biafirênê. Di rastîtiyê û ankû rast dîtinê de wê di wê temenê de wê zêde wê mirov nikaribê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê bihizirê bê.

Sedem wê têtînek bi hebûnê a şubjeyî wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare sedemê wê xwe di wê rengê de wê di awayekê de wê bi wê re wê bide fahmkirin.

Em li ser mijare sedemê re wê, dikarin wê di wê temenê de wê hinekî din jî wê li wê bihizirin û wê fahmbikin û wê bi wê re wê werênina ser ziman. Li gorî têtîna rasyonalmê wê têtîna kirdeyê ku wê weke ku me li jor hanî ser ziman ku ew di derbarê B'yê de xwediyê derkkirinek baş bê wê demê wê B wê weke ku wê di rewşa pêbawerîyê de wê weke ku wê xwediyê sedemekê bê.

Li vir wê mijare sedemê wê weke aliyekê fahmkirinê wê weke ku wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê giring wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê din wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare sedemê de wê, di wê temenê de wê, di serî de wê pirsek ku me li jor li devereke kir wê li vir wê di dewama wê de wê dúbare wê dixwezîn wê bikin. Ew jî wê ew bê ku wê, sedem wê karibê weke têtîn û temenê rastitiyê wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê? Di aslê xwe de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li ser wê temenê wê hinekê din wê li wê bihizirê bê.

Di mijare têtîliya sedemê û rastitiyê de wê, weke ku wê di nava têtîna rasyonalmê de wê were dîtin wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê fahmbikê bê.

Di mijare sedemê de ku em wê weke têtînek rast dîtinê wê, fahmbikin wê ew hîsiyet wê di cih de wê bi wê re wê bi me re wê biafirê ku ew di

awayekê de wê weke ku wê di awayekê de wê ne têriyekê û ankû kêmesîyekê wê di fahmkirinê de wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê mijare rastitiyê û sedemê wê di wê rengê de wê, di awayekê de wê aliyekê levkirinê wê bi xwe re wê bihawênê. Wê di wê temneê de wê, her levkirin wê di ahengekê de ku ew bi hevdu re ne di nava nakokiyê de bê wê karibê weke rast bê wê weke pirsekê wê ji wê aliyê ve jî wê di mejiyê mirov de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Ji wê aliyê wê pirsê dawî ve wê dikarê wê hinekê wê pêşî wê derxê li pêş û wê hinekê li ser wê bisekinê. Ev wê nûqteyek giring wê bi xwe re wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin ku wê, levkirin wê di awayekê de wê awayekê de wê di kurdî de wê bi gotina 'lev rast hat' re wê bi gotinekê re wê were ser ziman. Di wê gotinê de wê, di têngîna rastbûnê de wê têngînek hevraştî wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê were fahmkirin. Di wê têngîna lev rast hatinê û ya hevraştitiyê jî wê di awayekê de wê nikaribê wê têngînek raştîyê a ku mirov wê bi wê rengê wê weke ku em li wê dihizirin wê karibin bi wê li wê têtbigihin. Wê di wê nûqteyê de wê di serî de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê di mijare lê têtgiştinê de wê, di awayekê de wê, di kirdeya lê têtgiştinê de wê, ji aliyekê ve wê weke tiştê ku ew hebê ew were lê têtgiştin û anku li wê bi hiş were giştin û hwd re wê têtgînekê wê bide me. Di wê nûqteyê de wê ya ku ew li wê were giştin wê ne ew lê wê ya ku ew heya û di temenê wê lê giştinê de wê biafirênê ew wê weke hebûnekê wê di awayekê de wê têtgînek fahmkirinê wê weke ku wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin bê.

Ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe didewama wê de wê bide dîyarkirin ku wê mijare lê têtgiştinê, wê bi awayekê wê weke aliyekê wê bi têtgînê a ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê re wê di awayekê de wê were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Weki din wê jî wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê têtgîna lê giştinê wê di awayekê de wê karibê di xwe de

li hev nekirinê jî bihawênê. Wê di wê temenê de wê lê gihîştina bi dîtbarî a bi hiş û hwd wê, tenê wê weke nerînek objektiv wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê karibê xwe bi wê re di wê temenê de ew bide dîyarkirin. Wê demê wê ji wê ya ku mirov wê weke encam li wê têbigihê wê ew bê ku wê şaertê lê gihîştinê wê ne hevyeke, levkîrin û ankû hevneyeki û levnekîrin bê. Wê di wê temenê de wê ev wê, weke aliyna din ên epistemîkê ku ew di navaroka wê de bi awayekê cihê li wan were têgihîştin û fahmkîrin wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê di mijare lê gihîştinê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê fahmbîkê ku wê demê wê di wê temenê de wê, weke têngîna ku em dikarin wê bi têngîna sedemê re jî wê ji aliyekê ve wê fahmbîkin bê. Tişt wê ber ku wê hebê wê, karibê were lê têgihîştin. Di wê temenê de wê tiştêkê ku ew nebê wê, nikaribê were lê hizirkîrin û têgihîştin. Di wê temenê de wê bo ku ew li wê were lê hizirkîrin û hwd wê, pêşî wê bi têngîni û yan jî bi awayekê din ê hizrî wê pêwîstîya bi wê fahmkîrinê a ku mirov wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbîkê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare lê gihîştinê de wê weke ku em wê kifşdikîrin wê levkîrin û ankû levnekîrin wê ne şartê li wê têgihîştinê a bi hiş bê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbîkê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê weke ku wê bi têngîna ber ku wê tişt hebê wê were lê têgihîştin wê di wê nûqteyê de wê di wê rewşa têgihîştinê de wê, dîmenê pêşî wê yê lê gihîştinê û ankû bi hiş ketina farqêbûna wê de bê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê pêşî wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê di mijare kirdeyê de wê, di awayekê de wê, di wê de wê li wê hizirkîrinên ku ew bi têngîni werina kirin wê di wê de wê bi wê re wê, çerçoveyek hizirkîrinê wê weke ku wê biafirênê bê.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê, bi wê re wê karibê were lê hizirkîrin. Di têngîna sedemê de wê, mijare girêdanê wê di wê temenê de wê bi wê re wê bi hişmendî wê bibê û wê ew bendê ku ew dihê girêdan wê di wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê mijare sedemê a ku wê bi wê re wê were lê hizirkîrin wê di wê temenê de wê, çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bii

wê temenê hişmendiyê wê bide dîyarkirin wê karibê li wê were lê hizirkirin.

Benda girêdanê a sedemê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di nava rewşê û rewşek din de wê têkiliyê wê dênê. Ev rewşa têkiliyê wê di wê temenê de wê weke ku wê karibê wê bi wê re wê kifşbikê wê sedem û têngîna wê ya girêdanê wê ne di wê temenê û rewşê de bê ku ew bide dîyarkirin ku ew rewş bûya û ankû ew nebûya. Dikarê wê jî wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Lê wê di awayekê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê din ê cihê bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê, mijare têngîna sedemê wê di awayekê de wê, têkiliya wê ya bi rastiyê re wê li ser çî temenê wê hebê wê ew jî wê weke aliyekê wê yê teybet wê xwe di çerçoveya wê mijarê de wê karibê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare girêdanên sedemî de wê, aliyê girêdanê ê bi hiş ku ew hat kirin û pê de wê weke têngînek ku ew li wê hatî hizirkirin û pê de wê weke hebûnek heyî û ankû a bûyî wê karibê di awayekê de ew bi wê re ew were pênasekirin. Li ser wê temenê wê dikarê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin ku wê mijare girêdanê wê di nava rewşa heyî de wê, weke girêdanên heyî wê bi wê re wê bibê. Wê xwe di rengê de wê bi wê re wê karibê bide dîyarkirin. Lê bendên girêdanê ên sedemê wê di awayekê de wê awayên din ên fahmkirinê û ankû bi hiş ên lê têngihiştinê û hwd wê weke ku wê di rengê û awayekê de wê bi wê re wê biafirênin bin. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare girêdanên sedemî de wê, mijare rastiyê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê teybet ê bingihînî wê xwe di temenê fahmkirinê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di çerçoveya têngîna sedemê de wê mijare azmûn û rewîsyonê

Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê bahsa mijare têngîna sedemê û girêdanên wê bikê wê di wê temenê de wê hê gelek aliyên wê yên ku wê mirov wê karibê di dewama wê de wê karibê werenê ser ziman wê bibin. Emê wan jî cih bi cih di awayekê de wan cih bidina wan û hewlbidin ku wan di herikina mijarê de bi kirpêndinên ku em bikin re wê werênê ser

ziman. Ber ku ev wê weke aliyna ku mirov wê karibê wê di serî de weke aliyna giring wê di wê temenê de wê hilde li dest bê.

Di çerçoveya têtîna rasyonalmê a tûndrew de wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtin wê du awayekê de wê li ser temenê ji rêgezên wê tawîz nedayînê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, di çerçoveya wê awa û rengê wê yê ku ew were ser ziman de wê di rengekê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were ser ziman bê. Di wê temenê de wê dikarê wê di awayekê de wê werênê ser ziman ku wê têtîna sedemê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin.

Lê di wê temenê de wê têtîna sedemê emê nûha di destpêkê de wê ne hildina li dest wê hinekê li jêr wê hewlbidin ku wê werênina ser ziman. Di dewama wê de wê mijare têtîna rasonali ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê nûqteyê de wê mijare azmûnê wê di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê pêşî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di serî de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare azmûnê de wê, di nava têtîhên me de wê dema ku me ew derkkirin wê di awayekê de wê weke wê fahmkirinê wê weke aliyekê wê yê wê bi têtîna azmûnê a weke wê li wê hizirkirinê re ku wê karibê were hanîn li ser ziman bê.

Di temenê têtîn û nîqaşên benjour ên bi empristan re wê dema ku wê bahsa wê bikê û wê werênê ser ziman wê di wê nûqteyê de wê bahsa têtîna rewîzekirinê a li ser azmûnê re wê bikê. Wê jî wê di wê temenê de wê bikê ku wê, bi têtîna 'pêbaweriyên ku ew bi azmûn dihên pêkhanîn dikarin werina rewîzekirin' re wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê bi têtîna pêbaweriyên ku ew ji aliyê azmûnê ve ew hatina rewîzekirin wê standartkirina wan jî wê ji aliyê azmûnê ve wê karibê were pêkhanîn. Li ser wê temenê wê ev herdû rêgez wê di awayekê de wê li ser wê temenê wê weke du rêgezên ku wê di wê nûqteyê de wê hevdû temen jî bikin bin.

Lê li vir wê ya giringwê weke ku wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin wê di serê de wê, ew bê ku wê li ser pêbaweriyên ku ew ji aliyê azmûnê ve ku ew dihên rewîzekirin wê di dewama wê de wê, çawa wê standartên wê jî wê bi wê re wê karibin werina rewîzkirin. Yan jî wê di dewama wê de wê dikaerê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di mijare wê 'rewîzeyaya standartîya wê' de ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê rewşê de wê bi wê re wê, li gorî rewşê wê çawa wê awa bistênê wê bi

wê re wê, di awayekê de wê were dîtin bê. Di wê temenê de wê, di nava têtîna epistemolojiya hemdem de wê ev têtîna wê di xate têtîna fahmkirina rasyonalmê de wê bi têtîna rasyonalisa nerm re jî wê di awayekê de wê weke aliyna ku wê bi wê re wê werina lê hizirkirin bin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê li ser wê re wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, li ser têtîna û renekê fahmkirinê ê weke rasyonalmek vekirî ku ew derka ku ew dihê rewîzekirin wê bi wê re wê, standartên wê jî wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê werina rewîzkirin û ankû di wê temenê de wê karibin werina pêkhanên. Di temenê têtîna rasyonalmê de wê weke ku wê mirov wê dikarê wê fahmbikê wê mijare epistemikî wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi zêdeyî wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin Casullo wê di dema ku wê argûmanên li hemberî têtîna apriori wê şîrovebikê wê pêşî wê bi temenê dahûrkirinê wê pêvajoyên zanînê wê di reng û awayekê de wê şîrovebikê û wê bi wê re wê, bixwezê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê pêvajoyên afîrîna zanînê wê şertûmercên xwe wê bi xwe re wê biafirênin û ankû wê neafirênin wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê li ser têtîna argûmana ku wê zanîn wê di hatina ser ziman de wê şertûmercên xwe wê bi xwe re wê neafirênê re wê, Casullo wê bixwezê ku ew li wê bisekinê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê mijare zanînê û bi wê ghiştina derpêşên bi zanînê wê, xwediyê ragihandin û vegotinek a zanînê a çawa bin wê bi wê re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê li ser wê bisekinê bê. Li gorî di awayekê de wê empirik wê li ser têtîna argûmanê re wê, dema ku wê li wê bihizirê wê, bi têtîna 'vegotina derpêşan a empirikî' re wê, di awayekê de wê li ser temenekê nerînî a rexnegir wê hizrên xwe wê, li ser wê temenê li têtîna apriori'yê wê werênina ser ziman.

Di wê nûqtîyê de em dikarin mijarek din a ku me hinekî li jor hanîbû ser ziman wê, cardin wê li vir wê bi kirpênê bê. Ew jî wê têtîna argûmna hêncetê ku wê di temenê nepûçbûnê de wê Putnam ku wê werênê ser ziman bê. Li gorî Putnam wê dema ku wê, dema ku wê ji derpeşek apriori wê bi şûn ve gav avêt wê êdî wê nikaribê mirov bikeve wê idiaya rasyonaltiyekê de. Di dewama wê de wê, dema ku wê, Casullo wê li ser wê temenê wê re wê hizrên xwe wê werênê ser ziman wê bi têtîna Kitcher re wê werênê ser ziman û wê, di wê temenê de wê bi têtîna

´pêvajoyek ku ew bi apriori ku wê were bi hêncetkîrin, bi wê pêbaweriyê û hişkiyên li piştî wê, li ser temenekê azmûnî re wê bi temen bikê re wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê di awayekê de wê, dema ku wê têngîna pêbaweriyê û ya apriori wê bi hev re wê werênina ser ziman wê li ser wê temenê wê werênina ser ziman ku wê, bi apriori ku wê were idiakîrin ew hatiya bi hêncetkîrin û şertûmercên nepûçkîrinê wê newênê li cih wê wê bi têngînek apriori re wê werênê ser ziman. Di awayekê din de wê dîsa wê di dewama wê de ku mirov wê werênê ser ziman ku wê li wê , demak u wê bi pêbaweriyekê şertûmercên nepûçbûnê ku ew werênê li cih wê weke ku ew bi apriori nehatibê bi hêncetkîrin wê di wê temenê de wê re wê were lê hizîrkîrin.

Li ser wê temenê wê weke ku wê Casullo wê wê werênê ser ziman wê, hêncetkîrin wê şertûmercê nepûçbûnê wê di xwe de wê ne hawênê. Bihêncetkîrina apriori wê, weke pêbaweriyek ne azmûnî ve wê weke ku wê were bi hêncetkîrin re wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê casullo wê li ser temenekê ihtimali wê li majarê wê bi wê re wê li wê bihizîrê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizîrê ku wê mijare hêncetê wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê derkeve li pêş bê.

Li gorî Casullo wê, şertûmercekê hêncetkîrinê ku ew çendî şertê nepûçbûnê wê di xwe de wê, weke nehawênê jî lê wê derfeta wê şertûmercê bi xwe re hanîna wê ya li holê jî wê, weke bi wê bi ihtimali wê hebê û wê li wê bihizîrê û wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê di dewama wê de wê Casullo wê li ser aliyekê wê yê din wê bihizîrê. Ew jî wê di wê temenê de wê aliyê têngîna hêncetkîrinê ku wê şartûmercê nepûçbûnê ku wê weke di wê de wê nepêwîst bê wê bi wê re wê li wê bihizîrê û wê di wê temenê de ew bo ku ew hizrên xwe bi temen bikê wê li ser mijare tezekê wê aliyên wê yên zayif û yên ne zayif wê cihê wê li wê bihizîrê û wê bixwezê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ew aliyê bihêz û ankû ê ne zayif wê weke aliyê ´tezê ê bi hêz ku wê weke yê nayê rewîzekîrin´ wê werênê ser ziman wê, bi têngîna A ku wê bi awayekê pêwîstîni wê hebûna pêbawerîya B´yê ku wê, bi apriori bi hêncet kirîbê wê demê di rohnîya ti birhanan de wê pêbawerîya B´yê wê bi rasyonali wê nikarîbê were rewîzekîrin re wê werênê ser ziman. Ji aliyê din ê teze zayif ê dîsa nayê rewîzekîrinê wê dema ku wê werênê ser ziman wê, bi têngîna bi awayekê pêwîstî ku wê B pêbawerîya A bi apriori wê bi

hêncetkiribê wê, pêbawerîya B'ÿê wê di têtîna pêbawerîya A'ÿê de wê, di rohniya ti azmûnên birhanî de wê nikaribê were rewîzekirin re wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê di temenê hizrên Casullo de wê dikarê wê hinekî din li ser wê mijarê û têtînê re wê karibê kûrbibê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê ku wê di çerçoveya têtîna fahmkirina wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê têtînekê wê bide me.

Li vir wê dema ku em hinekî din li ser mijarê wê bi wê re wê li wê bihizirin wê di wê temenê de wê di awayekê de wê di mijare rewşa A û B'ÿê de wê çawa wê di awayekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di awayekê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, hêncetkirina B'ÿê bi pêbawerîya A'ÿê û ankû B bi pêbawerîya A'ÿê ku wê di wê temenê de wê temenê wê biafirênê wê weke aliyên wê yên ku ew li wê werina lê hizirkirin bin.

Li vir em di wê nûqtayê de wê aliyekê din wê di nava A û B'ÿê de wê, derkeve li holê. Çendî ku wê B wê weke nûqtaya pêbaweriyê û A wê weke ya pêbaweriyê wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin jî wê di wê temenê de wê hêncetên ku wê A di serê xwe de wê çêbikê û ankû wê di xwe de wê li ser pêbawerîya bi B'ÿê wê bide çêkirin re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê rewşê de wê, di mijare têtîliya pêbaweriyê de wê di wê temenê de wê têtîliyê fahmkirinê a hêncetkirinê wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Lê ev têtîli wê weke bendekê ku wê çendî di çerçoveya wê têtîna wê de wê, weke aliyê rast wê were dîtin jî lê wê di awayekê de wê weke aliyekê ku wê di wê temenê de wê di awayekê de wê, karibê bi wê re were lê hizirkirin.

Di aslê xwe de wê A wê dema ku wê bi B'ÿê wê di awayekê de wê, xwediyê têtînek pêbaweriyê bê wê di wê de wê bi temenekê azmûnî wê çawa wê di demê de wê, bi azmûnkirinê wê bi wê re wê, di awayekê de wê rewîzebûyin wê bi wê re wê bibê wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê di mijare fahmkirinê de wê di dema afiirandina birhanê de wê, di wê çerçoveya têtîna hêncetê de wê, weke aliyekê ku wê, di wê temenê de wê li ser temenekê 'rastitiyê' wê bixwezê ku ew bigihê wê fahmkirinê. Lê di wê nûqtayê de wê, di mijare lê têtîhiûtînê de wê, A wê dema ku ew hêncetekê ji pêbawerîya B re ew çêbikê wê di wê rewşê de wê ew wê, ew rewşa wê weke rewşek pêbaweriyê wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Pêbawerî û rastî wê ji hev cihê wê weke du têgînên ku mirov wê karibê li wan bihizirê wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Gelek caran wê têgîna ku me rast dît wê di awayekê de wê weke têgînek tenê ku em 'yaqin dikin' ku ew rast bê. Wê yaqiniya me wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê bi sînor wê di rengekê de wê xwe di awayekê de wê bi wê rengê re wê xwe bide dîyarkirin. Lê ev yaqiniya me dikarê li gorî rewşek dervî wê hem rast were dîtin û hem jî ne rast were dîtin. Wê demê wê ew rewşa wê weke rewşek ku ew bi serê xwe a serbixwe di awayekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Li vir wê dema ku em wê li ser gotina 'li ya rast lêgerînê' ku em wê li wê bihizirin wê di dewama wê de wê çî wê weke aliyê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê wê di wê temen de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê têgîna lêgerîna rastiye de wê kirdeyek weke rastiye ku ew di xwe de wê weke kirdeyek û ankû têgînek teqezî a weke rast di wê de wê hebê û weke ku em dema ku em ghiştina li wê weke ku emê bi tememî êdî wê bi teqezî wê rastiye wê di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di wê nûqtaye de wê ghiştina li wê nûqtaye wê, weke nûqtaya teqez rast wê intibaya ku em di wê pêvaoya ghiştina wê ya rastiye de ku em li wê dihizirin jî wê di wê temenê de wê di rengekê û awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê fahmbikê bê. Lê ew rastî wê, di wê temenê de wê di xwe de wê weke xwediyê rewşek ji derve izolekirî bê. Ew rewş wê hertimî wê weke rewşek ku wê çî rast çî bê û çawa bê wê li gorî wê rewşa azmûnî a herîkîna jîyanî wê di awayekê de wê rewşê di rengekê de wê weke ku wê biikê ber lêpîrsînê. Wê di awayekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li ser wê temenê em dikarin wê mijarê wê ji wê aliyê ve jî wê di awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin. Di aslê xwe de wê, ev alî jî wê weke aliyekê wê yê ku me, weke hinekî bi têgîna 'nepûçbûnê' û ankû pûçbûnê re ku wê hanî ser ziman re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirin. Di wê nûqtaye de wê nûqtaya ku ew di wê temenê de wê dema ku ew weke B'ê xwe ji jîyanê izole bikê û wê di

wê temenê de wê di qada jîyanî a weke A de ku ew azmûnek lêpirsînê a pûçkirinê biafirê wê di wê temenê de wê, ev wê pûçbikê? Di wê nûqtayê de wê pûçkirin wê di awayekê de wê bi xwe re wê ji aliyê din ve wê, weke ku wê bi birhan wê bikê. Em dikarin wê jî wê di wê temenê de wê bi awayekê wê werênina ser ziman. Minaq wê dema ku wê bi têtîna birhanî A weke C ku wê pêbawerîya B'yê wê rewşa D'yê ew pûçbikê wê demê wê weke wê pêbawerîya B' ya bi D'yê wê weke bi Ayê wê weke hatibê bi birhankirin wê, di awayekê de wê rewşa wê xwe di rengekê de jî wê bide dîyarkirin.

Pûçkirin wê di wê temenê de wê di xwe de wê têtîna birhankirinê a ku ew dihawênê wê di wê temenê de wê bi têtîna li ser çî temenê ew wê pûçdikê wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were fahmkirin. Di wê çerçoveyê de wê dema ku ew perspektif di wê de nebê wê ji xwe wê weke ku ew têtîna pûçkirinê jî wê weke ku di wê temenê de wê nebê û wê weke ku wê pêknewê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku wê weke du aliyên ku ew hev di hev de dihoyn û bi hev re di awayekê hoyandî re ku ew hena re wê karibin di rengekê de werina fahmkirin bin.

Di mijare pûçkirinê de wê di wê temenê de wê, berê aliyê me wê di wê temenê de wê çawa wê bibê? Yan jî wê li ser wê temenê pûçkirinê wê encama ku ew derdikeve li holê wê di awayekê de wê bi wê re wê dikarê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Pûçkirin di xwe de wê ji aliyekê din ve jî wê ew wê pêbawerîyekê û rewşek ku ew di mejî de wê weke ku ew bi wê salixkiri û hwd re wê bibê. Di wê temenê de wê ew wê bi wê re wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li ser wê temenê wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di mijare têtîna pûçkirinê de wê, di wê temenê de wê, aliyekê wê yê din jî wê li gorî rewşekê, aliyekê têtînek birhanî û hwd re wê bibê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê dikarê wê bişibihênê rewşek fizîkî a weke bi miqnatisê. Wê dema ku wê li aliyekê nêzî heb biê wê li aliyê din wê bi pûçkirinê re wê nêzî hevûna wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bibê bê.

Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê ku wê têtîna pûçkirinê wê di awayekê de wê li gorî aliyekê wê weke rastkirinê û ankû di temenekê mantiqê de wê weke di levkirinekê de wê xwediyê dêmenekê jî bê wê di rengekê de wê têtînekê û rengekê fahmkirinê wê weke ku wê bi xwe re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê

ku mirov wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di serî de wê wê fahmbikê bê.

Di mijare têngîna pûçkirinê de wê, çerçoveya wê ya ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di wê de wê, gelek aliyên wê yên ku mirov wê di wê temenê de bi şêwayê derhanînê û hwd re wê karibê ji wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê xwe di dewama wê de wê bi wê re bide dîyarkirin. Di awayekê de wê pûçkirin wê di awayekê de wê li gorî awayekê û şêwayekê wê bibê. Lê ew awa û şêwayê wê di rengekê din û awayekê din de wê vajî wê têngîna hafî pûçkirin û ankû bi wê piştî pûçkirinê re levhanînê wê encamê wê karibê bi xwe re di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Wê demê wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê têngîna pûçkirinê wê di awayekê de wê weke ku wê bi xwe re wê, di awayekê de wê weke ku wê di dewama wê de wê weke ku wê karibê bikê berlêpirsînê de. Di dewama wê de wê pirsra çî dihê pûçkirin û ya hafî pûçkirin çî bê û çawa bê wê ev jî wê weke aliyên wê yên ku wê mirov wê karibê bi wan re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê karibê wê hilde li dest bê. di nava civakê de wê bi têngînek hesan wê dema ku wê bê gotin 'ya li gorî te rast wê karibê li gorî yekê din nerast bê' jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê çî wê ji têngîna pûçkirinê wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê bi pûçkirinê re wê tişt wê weke ku ew nebê û ankû wê weke ji holê wê herê wê were fahmkirin? Lê di aslê xwe de wê dema ku mirov wê di wê temneê de wê li wê dihizirê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê hinek aliyên ku em pêşî wan di wê temenê de wan weke temenî fahmbikin û wê hebin û piştî em karibin di dewama wê de wê mijarê bi wê re wê werênina ser ziman.

Di awayekê de wê weke aliyê wê yê pêşî wê di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê mijare têngînê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bi wê re ew di rengekê de bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê di mijare pûçkirinê de wê têngîna rengê hizirkirinê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku wê, karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê awayekê de wê temenê wê di awayekê de wê, dema ku wê di temenê pûçkirinê de wê were lê hizirkirin wê weke ku wê li gorî awayekê zêhnî û ankû hizirkirin wê weke ne rast bê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin bê. Lê ev awa wê, di awayekê de wê çawa wê ne rastiyeke wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ew ne rastiya ku ew karibê wê bide dîyarkirin wê di awayekê de wê li gorî wê rewşa ku ew dibê wê bi awayê wê yê fahmkirinê û aheng û hwd re wê bi wê re wê bibê. Levkirina wê û li gorî wê ne bûna ne rastîyê û hwd wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê çî wê çawa wê rast bê û ankû wê ne rast bê wê bi wê re wê di awayekê de wê, bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, argûmanên ku wê li hemberî wê awayên wê yên weke 'rast' dihên dîtî ku ew bi wê vajî wê pênasibikê û wê weke aliyê wê yê nerast wê di wê temenê de wê derxê li holê wê di wê temenê de wê ew aliyê ku ew derxist li holê wê di awayekê de wê di dîmenekê de wê, bi ne rastîya wê re wê rastîyê wê bixwe re wê di awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, mijare têgîna nerastîyê û wê di wê temenê de wê, li ser çî temenê wê were piştrastkirin ku ew rast wê, di wê temenê de wê weke ku wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Argûmanên ku wê weke ku wê di temenê têgînekê de wê weke ku wê nerast wê bidina nîşandin wê bibin wê di wê temenê de wê di xwe de wê rastîyê ku ew bi wê dihizirê û ew tefkir dikê ku ew çawa bê wê bi wê perspektîfê jî wê, di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev wê di serî de wê, di wê temenê de wê, di wê nûqteyê de wê di mijara fahmkirinê wê aliyên bi hev re ku ew derbas dibin û ankû ew dikarin di wê temenê de ew bi temen û awayên wan re ew werina hanî li ser ziman re wê di rengekê de wê bi wê re wê werina dîtî û ser ziman bin.

Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê, di mijare têgîna rastîyê de wê di wê temenê de wê, bi wê rengê wê dema ku wê li wê were lê hizirkirin wê ya rast wê ya nerast jî wê li gorî wê rewşa xwe ya rastîyê wê çî bê wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê mantiqê bide nîşandin. Ev wê di wê temenê de wê bi wê re

wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, karibê wê fahmbikê bê. Rastî wê di wê temenê de wê, çendî ku wê bi temenekê argûmanî û hwd wê weke ku wê were dîtîn jî lê wê di awayekê de wê bi aliyê wê yê din jî wê di temenekê dîtbarî de wê weke ku wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman li ser ziman bê.

Di mijare rastîyê de wê dikarê wê bi wê re wê wê fahmbikê wê rastî wê di awayekê de wê çawa wê were fahmkirin wê di wê temenê de wê, karibê wê fahmbikê bê. Rastî wê hinekê jî wê di wê rengê herikina jîyanê û hevraziya wê de wê di awayekê de wê weke di ahengekê de bûyinê wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide nîşandin. Weke ku em bêjin em dijîn ku wê nejinbûn wê vajî wê bê. Wê dem ku em li ser temenê parastina jîyanê bihizirin û em wê rast bibînin wê kirinên ku wê li dijî wê û wê ji holê ra dîkin wê weke ne rast bin. Wê di wê temenê de wê di wê rewşa wê dîalîteyê de wê di rengekê de wê weke aliyeê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ev wê bi xwe re wê, di temenê de wê weke ku em bi aliyê jîyanî ve wê di wê hevraziya wê de wê dihizirin wê rastiyê wê di wê temenê de wê li ser wê avabikin wê ya vajî wê bi wê re ne di ahengê de bê wê weke ya nerast bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Nerastbûn wê perspektîfa ku ew di xwe de wê di hawênê wê di wê temenê de wê bi ahenge jîyanê re wê dîmenê wê yê rast jî bê.

Di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê bi aliyên wê yê ku ew di wê temenê de wê bi wê temenê argûmanî wê dema ku em li wê bihizirin wê demê wê aliyên vajî hev û yê bi hev re di ahengekê de wê ji xwe re wê di wê temenê ahengî de wê temenê xwe yê argûmanî ku ew bi wê were lê hizirkirin wê biafirênê bê. Ev wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li ser wê aliyê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman, mijara wê ahengeya wê dikarê wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke pirsekê wê bikê wê argûmana ku ew weke 'argûmana piştrast dikê' ku mirov wê li wê bihizirê û li ser wê

re pîrse wê çî piştrastbikê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê di awayekê de wê têngîna argûmanê wê di xwe de wê weke têngînek sazûmanî aê bi perspektîf wê di xwe de wê di awayekê de wê weke ku wê bihawênê. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare argûmanê de wê, di wê rengê de wê dema ku ew li ser têngînekê re wê, di dihênê ser ziman wê bi wê hevraştiya wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ev wê, di wê çerçoveyê de wê mijare argûmanê di awayekê de wê dikê weke têngînek ku mirov wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare argûmanê wê di wê temenê de wê, ne tenê wê weke têngînek piştrastker wê di wê çerçoveyê de wê bibê. Yan jî wê weke têngînek birhanî wê bi tenê wê bimênê. Wê di dewama wê de wê weke bi dîyarkirina reng û hevraştiyê û hwd re wê di rastiya wê de wê weke ku wê bibê xwediyê şewa û rengekê fahmkirinê.

Di mijare argûmanê de wê, sînorê fahmkirinê û rengê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê mijare argûmanê wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê di perspektîfên wê de wê bi derfet bê ku mirov wê karibê wê di awayekê de wê ji aliyên din ve jî wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Minaq wê, di wê temenê de wê, dikarê wê, bihizirê ku wê, bêjê 'zelal çû sûkê' û bêjê min ew dît weke birhana wê ku ew temenê wê bi argûman dikê wê di wê temenê de wê, di wê têngîna dîtinê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê di awayekê de wê, karibê bi serê xwe wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din wê, bi dîmenên dîtinê û hwd re wê ji aliyna din ve wê fahmbikê bê.

Di mijare hizirkirinê de wê di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di mijare salixkirinê de wê di awayekê de wê weke ku mirov wê, kesekê ku ew di laşê xwe de wê xwerh hebê ku ew nerîna wê li hundûrê bi wê bibê wê, di wê temenê de wê, dema ku em wê li ser temenekê newrolojikî wê bi wê bihizirin re wê karibin wê di wê temenê de wê bi temen û çerçoveyekê wê fahmbikê..

Têngîna lihemûyêgiştîyê û beremberê wê têngîna jîhemûyêhatinê

Di nava têngîna felsefeyê de wê di demên hemdem de wê were dîtin ku wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din wê mijare

lihemûyêgîştîyê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di wê warê de wê, têtînen lihemûyêgîştîyê (in: induction) hatinê wê di demên kevnera de jî wê di awayekê de wê weke ku wê li ser temenekê îdeayê wê platon wê di awayekê de wê bi îdeayên xwe re wê di rengê de wê bixwezê wê werênê ser ziman. Ev wê di demên serdema navîn de jî wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtin wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ji jor bi ber jêr ve wê di awayekê de wê bi temenekê kifşkirinê wê çawa wê bê dayin diyarkirin wê li ser wê temenê re wê were hanîn li ser ziman.

Lê di aslê xwe de wê di demên hemdem de wê ev têtîn wê di temenekê bi têtînen apriori û yên empirîkî û hwd re wê di awayekê de wê weke çerçoveyek ku wê bi zêdeyî wê bibê mijare lê hizirkirinê. Jean stuart mill wê yek ji wan kesên ku wê di wê temenê de wê hizrên xwe wê werênê ser ziman bê.

Di wê warê de wê dema ku ew hizrên xwe wê werênê ser ziman wê li ser temenê matematikê û ankû aritmatikê û aksomên matematikê û hwd re wê bi wê re wê bixwezê ku ew werênê ser ziman. Li gorî wî derpêşên ku wê di wan waran de wê werina derxistin li ser temenekê lihemûyêgîştîyê re wê karibê were bi hêncetkirin.

Di awayekê de wê Casullo wê li hemberî wî îdia mill wê derkeve û wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê di wê warê de wê çendî ku wê weke bi zimanekê roterîkî û baş werina hanin li ser ziman û weke ku wê bi gelek zorîyan re wê karibê rû bi rû bimênê re wê werênê ser ziman. Ew wê di wê temenê de wê têtînen xwe wê li ser wê temenê wê werênê ser ziman ku wê bûjenên ku ew bi matematikî wê werina pênasekirin wê nikaribin beremberî yên azmûnê werin.

Di wê nûqteyê de wê, hizrên mill wê dema ku wê werênê ser ziman wê mijarê wê werênê ser têtîna apriori û wê weke têtînek bi bersivî wê werênê ser ziman ku wê, têtînen mill wê çendî weke serkevî werin û bibin jî lê wê bi matematikî derpêşên wê, bi apriori ku ew nebin wê nikaribê wê piştrast bikê re wê werênê ser ziman. Li gorî Casullo wê, şêwayê mill wê dema ku mirov wê di wê temenê de wê werênê ser ziman wê weke ku wê wê hem ji aliyê azmûnî û yê ne azmûnî ve wê wê ihtimaliya bi hêncetkirinê wê di rengê de wê weke ku wê ji holê rabikê wê bi wê mantiqê wê li hemberê wê hizrên wê werênê ser ziman. Weki din wê casullo wê di wê temenê de wê dema ku wê bahsa têtînen mill wê

di wê warê de wê bikê wê weke ku ew wê ihtimalê wê weke ji nedîti ve dihê wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê dema ku ew wê dihênê ser ziman wê bènê ser ziman ku wê mill bixwe jî wê di farqe wê valahiya di hizrên xwe de bê û wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê li ser 'rêgeza hesanîyê' ve wê tişî bikê re wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê dema ku em bahsa hizrên mill bikin di wê nûqtayê de wê weke ku ew wê werênê ser ziman ku wê, dema ku em bahsa zanînên xwe yên matematikî bikin bi wê, weke ku wê ne pêwîst bê ku mirov bi wê bihizirê ku wê bahsa hebûna zanîn apriori wê bikê. Li ser wê nûqtayê re wê bi têngîna 'armanca ew ku mirov ji zanîne ve vegotinek rast wê werênê' re wê bahsa mijarê wê bikê û wê di wê temenê de wê bahsa şaşîya mill a serî li rêgeza hesaniyê ku wê bidê wê bikê. Di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê, di wê temenê de wê li ser mijarên zêhnî û hişmendî re wê gotina xwe wê bidomênê û wê werênê ser ziman ku wê zanîna ku me hanî ser ziman ew pêwîst bê ku ew wêneyekê dûrûst wê karibê pêşkêş bikê bê.

Di wê temenê de wê têngîna casullo wê di wê temenê de wê bale mirov wê bikişênê. Ku ew bahsa têngîna pêbaweriyê dikê wê di wê temenê de wê, bi têngîna ji zanînekê pêbaweriya me re ku em wê werênina ser ziman wê tenê wê li ser hêncetekê re wê hanîna li ser ziman wê, li şûna wê bi gelek hêncetan wê hanîna wê ya li ser ziman re wê di awayekê de wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, dema ku wê, di wê nûqtayê de wê bahsa mill û hizrên bi rêgeza hesaniyê wê bikê wê di wê temenê de wê, di wê nûqtayê de wê weke têngînek bêbingih wê bimênê wê werênê ser ziman.

Li vir ku me şaş fahm nekiribê wê têngîna casullo wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi zanîne û fahmkirina wê re wê çawa wê di aayekê de wê bi gelek aliyên wê re wê, werênê ser ziman wê li ser wê bisekinê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê, zanînen me yên ku me bidest xistina û ankû em li wan têngihiştina wê ne weke têngîna statîkî ku ew di cihê xwe de wê sekinî bin. Wê hertimî wê di dewama wê de wê bidina hizirkirin û wê têngînen nûtir wê bi xwe re wê di awayekê de wê werênina li holê. Di wê temenê de wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê.

Di çerçoveya têngîna gihiştina li fahmkirina zanîne de wê, di wê nûqtayê de wê têngîna fahmkirinê wê hertimî wê temenê rengên fahmkirinên nû

wê li ser temenê azmûnên me yên nû ku me kirina re wê di rengekê de wê weke ku wê biafirênî. Ev wê weke aliyekê wê yê giring wê yê giring wê biafirinê ku wê têngîna gihiştina li têngîna fahmkirinê re wê, xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Li gorî Casullo wê têngînên mill wê di awayekê de wê xwediyê rewşek bi pirsgirêk bê û wê pirsgirêkê wê dema ku ew dihênê ser ziman wê bi têngîna giştî a emprikî re wê di heman awayekê de wê weke hevdu wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Li gorî wî têngîna giştî a emprisismê wê parastvanê wê Quine bê. Li gorî wî argûmanîn wî ji du aliyan ve dikarin werina xwandin. Li gorî wê, li hemberî cihêkirina dahûrî û sentetîkî wê bi têngînên dervî wê ên weke pêşniyarî wê bi lêkolinkirinê re wê wê, çawa wê bigihijê têngîna hevqirtina argûmanî. Ya din jî wê li ser Hilary Putnam re wê ku wê bi têngîna 'du dogma' yên Quine ku wê weke du argûman cihê pêşkeşkirina ku wê werênê li ser ziman bê. Di wê temenê de wê weke şewayekê ku wê cihêkirina dahûrî û sentetîkî wê bikê û wê zanîna apriori wê armanc bigirê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman.

Li gorî ku wê Putnam wê werênê ser ziman wê bi hizrên Quine ku wê werênê ser ziman li ser têngîna derpêşê re ku wê ti derpêş wê li ser zanîna azmûnî re wê, li hemberî rewşa rewisyonê wê nikaribê xwe bigirê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di awayekê de wê, li ser wê temenê ya ku putnam weke ku ew têngînên Quine wê di wê nûqteyê de ew dixwênê ku wê werênê ser ziman wê di awayekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Li gorî ku wê li ser têngîna Quine re wê were xwandin wê ti derpêş wê ji azmûnê wê bêî rewizebûnê re wê, xwe di awayekê de wê, ne dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê ku wê weke têngîna zanîna apriori wê armanc bigirê wê di rengekê de wê were hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê Casullo wê dema ku wê ew jî wê wan nûqteyên hirên Quine wê ji ali aliyê xwe ve wê şîrovebikê wê ew jî wê mafê wê bidiyê ku wê ji rengê Quine dihênê ser ziman ve wê, wê ti derpêş wê li hemberî rewisyonê wê xwe di awayekê de wê nikaribê bigirê wê werênê ser ziman û wê weke ku ew jî wê herê dikê. Lê li vir wê, ji aliyê ku ew dixwezê wê nîqaşbikê wê ew bê ku ev argûmana Quine wê karibê weke argûmanek li hemberî zanîna apriori karibê were şîrovekirin û ankû wê nikaribê were şîrovekirin bê. Wê jî wê aliyekê ve wê bixwezê ku ew wê fahmbikê.

Di wê nûqteyê de wê nûqteyekê wê ji aliyekê xwe ve wê Casullo wê werênê ser ziman. Ew jî wê di wê temenê de bê ku wê di mijare

argûmanê de wê dema ku wê bi tenê wê di wê temenê de wê hilde li dest wê, weke ku wê têrê nekê re wê di awayekê de wê bi wê bihizirê û wê di wê nûqteyê de wê bahsa 'lê zêdekirinê' wê bikê. Lê zêdekirina pêşekê jî wê di awayekê de wê li ser wê temenê wê weke bêdefet wê bîbînê. Ev nûqteya ku wê Casullo wê di wê nûqteyê de wê di aslê xwe de wê li ser Quine û hizrên wî yên di wê nûqteyê de bi têngîna argûmana hevgirtina dahûr û sentetikê ku wê werênê ser ziman wê, heta ku ew dihênê nûqteya apriori ku ew şîrove dikê li ser têngîna rewisyonê re wê piştî wê weke nûqteyek rewisyonê a di hizirkirina wî bixwe de jî wê di rengê de wê, êdî wê hêdî hêdî wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê mijare argûmana zanîna dervî azmûnê û ya têngîna nerewizebûnê ku wê li wê were lê hizirkirinê wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev herdû nûqte wê weke du nûqteyên wê têngînê ên teorikî ku wê weke ji xwe re wê rêyên derketinê di wê nûqteyê de wê bi argûmanî wê heta nûha wê nikaribin biafirênin jî wê derkevina hemberî me bin.

Di wê nûqteyê de wê di wê nûqteyê de wê ev nûqte wê di aslê xwe de wê ji aliyê zaînîna dervî azmûnê ve jî wê weke nûqteyek ku wê karibê temenê lêpîrsînê wê di awayekê de wê weke ku wê bide çêkirin bê. Wê di wê nûqteyê de wê, mijare zanîna dervî azmûnê û ya di çerçoveya azmûnê de ku wê mijar wê were lê hizirkirin û wê dema ku wê bi çerçoveya bi argûmankirina aliyê çerçoveya azmûnê de wê êdî wê di wê temenê de wê weke aliyê ku wê bi wê zêdeyî wê di wê nûqteyê de wê were lê hizirkirinê bê. Di aslê xwe de wê ji Quine û heta Mill wê dema ku mirov wê di wê nûqteyê de wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê bi hizirkirinên xwe wê encamên ku wê bigihijênê de jî wê di wê temenê de wê xwe di rengê de wê bidina dîyarkirin bin.

Di wê temenê de wê di warê zanîna apriori û di wê temenê de wê lêpîrsînên ku ew dihên kirin wê di wê nûqteyê de wê, weke aliyên ku wê derkevina li pêş bibin.

Di nava zanîna me de wê, di wê temenê de wê, mijare zanîna dahûrî wê dema ku mirov wê di wê temenê de wê bi temenekê azmûnî wê li wê bihizirê wê, weke ku wê, di mijare hizrên mill ên ji lihemûyêgîştinê ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temneê de wê di awayekê de wê çawa wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin wê weke aliyekê wê yê ku wê xwe bide dîyarkirin. Di nûqteyekê de wê, Casullo wê kirpêndina wî giring bê. Ew jî wê ew bê ku wê, çawa wê di nava bûjenên ideayî û yên

jîyanî de wê, çawa wê di heviyekiyekê de wê temenê fahmkirinê wê were çêkirin bê.

Di wê nûqteyê de wê di mijare têngîna têtîliya zanînê a bi azmûnê û di wê temenê de wê fahmkirina bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, çerçoveya epistemolojiya hemdem de wê bi têngînekê wê dikarê wê di çerçoveya mijarê de wê bihizirê bê. Ew jî wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ji jîyanê wê bê gihiştin li fahmkirinê bê û ankû ji fahmkirinê wê bê gihiştin li têtîgihîştînekê di derbarê jîyanê de bê. Herdû ali wê weke du aliyên ku wê bi serê xwe wê di temenekê zanînê de ew, werina lê pirsîn û di wan de bi zanînê were lêkûrbûn. Di wê nûqteyê de wê, di awayekê de wê, aliyê ji aliyê jîyanê ve wê fahmkirinê wê di wê temenê de wê weke aliyê ji ya hesan bi ber ya giştî ve a fahmkirinê wê di awayekê de wê xwe di wê temenê de wê di renekê de wê bide dîyarkirin. Lê di wê dîmenê de wê, weke ku mirov wê lê tê digihê wê ew bê ku wê, di zikhev de wê gelek dîmen wê di wê nûqteyê de wê bi fahmkirina me re wê xwe di renekê de wê bidina dîyarkirin. Hem wê wê ji aliyê dîmenê ku wê bi hiş dîtînekê ji aliyê aqil dîtînekê ve û hem jî wê ji aliyê wê rewşa wê hebûna bi aqil dihê dîtînekê ve wê di awayekê de wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê, ev herdû alî wê çerçoveye hizirkirinê a ku wê di awayekê de wê, weke ji hev re wê di fahmkirinê de wê argûmanan wê pêşkeşbikin wê di dîmenekê fahmkirinê de wê renekê fahmkirinê wê bi xwe re û wê bi hev re wê di awayekê de wê bidina dîyarkirin.

Di mijare zanînê û li wê têtîgihîştînekê de wê di demên kevnera ên felsefeyê de wê were dîtînekê ku wê di nava têtîgîna kûrbûna bi fahmkirinê, di dewama wê de bi wê re gihiştîna li zanînê û bi wê zanînê re fahmkirinê jîyanê û di wê fahmkirina jîyanê de gihiştîna kevkirînekê û ankû ahengekê de wê, weke aliyekê ku wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê levkirina di nava fahmkirina me ya bi zanînê û jîyanê de wê çawa wê bibê wê weke aliyekê ku wê were lê hizirkirin bê.

Di nîqaşên li ser têtîgîna rasyonalmê, emprisismê û hwd de jî wê awayekê de wê weke mijarekê giring wê ew wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê çawa wê gihiştîna li zanînê bi awayekê rast û têtîliya wê zanînê û jîyanê di ahengek levkir de wê çawa wê bibê wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê lêpîrsênên li ser mantiqê re ku wê bibin wê diawayekê de wê weke ku wê were dîtînekê wê li ser wê temenê re

wê di renekê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê di mijare gihiştina fahmkirina jîyanê, ji wê têgihiştinê bi hişkirinên me yên ku wê bi bibin wê di nava zanîn û fahmkirina me de wê bi temen û çerçoveyek fenomenolojikî wê çawa wê werê fahmkirin wê weke aliyekê ku wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê di wê nûqtayekê de wê aliyek wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê ji rewşên jîyanê wê bi hişkirinê derkkirîn me yên ku ew dibin wê di wê temenê û çerçoveyê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê, di wê rewşa jîyanê de wê di levkirinê de bin.

Di wê nûqtayê de wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Li ser wê nûqtayê wê, dikarê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê ya ku mirov wê li wê têgihişt wê di renekê de wê, weke tênginek ku ew bi zanînê bûbê bê.

Li vir di aslê xwe de wê, di mijare levkirinê a di jîyanê de wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê ji wê aliyê ve wê aliyekê wê yê bi pirsgirêkê di fahmkirinê de jî wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin û wê ev aliyê pirsigirêkî wê weke aliyekê bi pêwîst a ku ew divê ku ew were fahmkirin bê.

Ew jî wê di wê temenê de wê dikarê wê di awayekê de wê di mijare wê levkirinê de wê çawa wê karibê wê were fahmkirin bê. Di mijare levkiriinê a di nava jîyanê û zanînê û ankû fahmkirinê me de wê çawa wê di temenekê de wê, karibê were fahmkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê nûqtayê de wê, di awayekê de wê, dema ku em li nava felsefeyên demên kevnera wê li wê bihizirê wê minaq wê haraklit wê bi gotina 'mirov du caran xwe di çemekê de wê neşoyê' wê werênê ser ziman. Di wê tênginê de wê ya ku wê ji wê were fahmkirin wê di awayekê de wê, pêşî wê ew bê ku wê çawa wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwedi dewama wê de wê bide dîyarkirin ku wê ti tişt wê xwe dúbare nekê. Yan jî wê weke hev dû caran wê nebê. Di wê temenê de wê

du tişt wê weke hev wê nebê. Di wê temenê wê şibandinên me wê di wê warê de wê, di awayekê de wê weke aliyekê bi hizrî û ankû zêhnî û wê rewşa ku ew ji wê hatî derkkirin bê. Lê ew rewş jî wê ne rewşek mayinda bê. Wê ew jî wê bi demê re wê herê û wê tenê ew têngîna weke şibînê ku ew hatî derkkirin wê weke hebûna wê ya xwemal wê di awayekê de wê, ji wê weke zanînê wê di me de wê bi xwe û hebûna xwe re wê di awayekê de wê weke ku wê bimênê bê.

Di wê rewşê de wê demê wê di wê nûqtayê de wê, dema ku em wê têngîna wê di çerçoveya wê nûqtaya mijare xwe de wê li wê bihizirin wê di wê nûqtayê de wê çî wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê were fahmkirin. Yan jî wê di wê nûqtayê de wê şibandinên me wê di wê temenê wê çawa wê têngînekê wê bi wê re wê di mejiyê me de wê bidina çêkirin. Di nava aqil û ya hebûna heyî de wê, di wê temenê de wê çî wê weke aliyê 'mayinda' wê xwe di wê nûqtayê de wê bide dîyarkirin? Wê dema ku wê weke aliyê ku wê ji holê wê herê rewşa fizîkî û hebûnî wê demê wê dikarê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, di wê rewşê de wê rewşa têngîna wê ji wê derkkirinê wê weke rewşek teybet a ku wê weke yekane di rewşekê de wê mayinda bimênê wê ew wê hizrê wê di mejiyê me de wê bi xwe re wê çê bikê.

Di wê nûqtayê de wê, têkiliya hizir û fahmkirinê, fahmkirin û jîyanê, jîyan û hebûna dijî wê di wê temenê de wê çawa wê bi wê re wê were fahmkirin wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê giring wê xwe di wê nûqtayê de wê weke mijarekê wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê weke aliyekê wê yê din wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê ku wê mijare fahmkirinê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Wê çendî ku wê, weke ku wê tişt û hebûn wê dema ku ew hebê wê, temenê wê fahmkirin, hişkirinê û li wê têngiştinê wê bibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, bi hebûna wê fahmkirin, hişkirin û lê têngiştinê wê, jîyan wê di dîmenekê wê bi wê re wê di ahengekê de wê were fahmkirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi wê zanînê wê li wê têngiştinê wê, di awayekê de wê bibê.

Di wê nûqtayê de wê dema ku em bi zanînê wê fahmdikin wê zanîn wê di wê nûqtayê de wê çî wê bi me wê bide fahmkirin. Yan jî wê di wê fahmkirinê de wê çerçoveya wê ya fahmkirinê wê çî wê karibê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin? Di awayekê de wê, hertimî wê di zanînê û derkkirinê bi wê re de wê, dîmenê ku mirov wê dibînê wê di wê temenê de wê bi rêya sehên me re wê di awayekê de wê weke ku mirov wê

karibê wê fahmbikê wê bi wê re wê di regekê de wê weke ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê bibê.

Di awayekê de wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare zanînê wê di wê temenê de wê xwe di regekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê bide dîyarkirin. Zanîn û fahmkirin û fahmkirin jîyan û ankû hebûn wê di wê temenê ahenge ku wê bi hevdu re wê çêbikê wê di wê temneê de wê di regekê de wê, weke aliyekê ku mirov wê di wê temenê de wê çawa wê bi wê re wê, weke wê derkbikê bê. Di wê nûqteyê de wê têngîna weke wê bûyin wê di awayekê de wê weke dimenekê bê. Ji wê zêdetirî wê di wê temenê de wê, ti wê nûqteyê de wê, têngînên di wê weke wê bûyinê de wê lêhatin, levkîrin, weke wê bûyin û hwd wê weke aliyên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, dikarê wê bi wê re wê di wê rengê de wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê kaeribê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di awayekê din de jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di mijare fahmkirinê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê were fahmkirin ku wê, ya ku ew dihê fahmkirin wê tenê wê weke dîmenekê ji wê dîmenên me bin. Wê di wê temneê de wê ew dîmen wê di wê de wê, aliyên wê yên ku ew dihên dîtin wê bibin. Aliyên wê yên ku ew weke nayên din û bi şêwayekê din wê weke ku ew hatina azmûnkirin di awayekê de wê bi saya wan azmûnan wê li wê bê hizirkirin û wê bê xwestin ku ew were fahmkirin. Di awayekê de wê, tiştê ku mirov wê hîç nedîtibê û bi ti awayê di derbarê wê de wê, azmûnên me nebûbin wê di wê temenê de wê çawa wê, karibin werina fahmkirin. Di wê temenê de wê ev nûqte jî wê weke nûqteyekê ku wê bi hizirkirinên me re wê weke aliyekê ku wê bi zêdeyî wê karibê wê di wê nûqteyê de wê, li wê were lê hizirkirin û wê, were fahmkirin bê.

Têkiliya zanîn û fahmkirinê de wê di wê temenê de wê, di dîmenekê de wê, dema ku em wê weke tiştê wê derk dîkin wê bi sedemê û ankû bi awayekê wê, hertimî wê ji wê zêdetirî wê dîmen û sedemên ku ew karibin bi wê werina lê hizirkirin wê bi wê re wê karibin bibin. Ber vê yekê wê, di awayekê de wê tenê wê bi yekê û ankû aliyekê wê fahmkirina wê nebê. Di wê temenê de wê, di nava wê kombinyona fahmkirina me û wê hebûna ku em wê fahmdîkin de wê, ew wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li

wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Têgîna apriori û mijare argûmanên hemberî û aligir

Di awayekê de wê dema ku mirov wê mijare têgîna apriori wê hilde li dest wê, di wê temenê û nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê bide dîyarkirin bê. Di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê mijare têgîna apriori wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Ji aliyê argûmanî ve ku wê bahsa têgîna apriori wê werekirin wê bi têgîna zanina dervî azmûnê wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê, argûmanên dervî azmûnê wê çî bin û wê çawa wê karibin werina fahmkirin wê weke mijarek zêde ku wê serê mirovan wê di wê temenê de wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke mijul bikê bê.

Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê pirse pêşî ku weke ku me berê gelek caran wê kir wê, ew bê ku wê zanîn wê, dervî azmûnê wê hebê û ankû wê,, bi derfet bê ku wê zanînek dervî azmûnê ku ew hebê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di serê de wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di mijare zanînê de wê dema ku mirov wê ji wê aliyê ve wê hilde li dest wê mijare zanîna azmûnî wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê weke ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di wê rewşê de wê di mijare hizirkirina bi wê re de wê mijare felsefeyê wê di wê temenê de wê, bi awayekê giring wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê bi wê re wê derkeve li pêş. Ev wê bi wê re wê weke aliyekê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Di çerçoveya têgîna zanîna felsefî de wê, li ser wê re wê bi awayekê karakterî ku wê were li wê hizirkirin wê di wê nûqtayê de wê çawa wê, rengekê fahmkirinê wê were derhanên li holê bi fahmkirinê? Ev w di serî de wê, weke aliyekê ku wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Li ser wê temenê wê di awayekê din de jî wê

mijare t kiliya t g n m emperik    rasonali w  li ser temenek  epistemolojik  w  bi fahmkirin  re w   awa w  di w   er ovey  de w  karib  were fahmkirin b .

Di w  temen de w , dema ku mirov w  di asl  xwe de w  li ser t g na apriori w  li w  bihizir  karib  w  were n  ser ziman ku w  di w  mijar  de w , fahmkirin n ku w  werina kirin w  di awayek  de w  li ser temenek  arg man  w   awa w , di awayek  de w  di  er oveyek  gi ti de w  weke ku w  p w st ya bi w  a fahmkirin  w  heb .

Casullo w  dema ku w  n qtey  de w  hizr n xwe w  wer n  ser ziman w  li ser t g na rasyonel   empirik  re w  wer n  ser ziman ku w  li  una arg man n vaj  w  bixwezin ku ew wer nina ser ziman bi hizr n bi pi tir ew w   awa w  bikin ew li ser w  bisekin re w , bixwez  ku ew hizr n xwe di w  temen  de ew w  bi w  re wer n  ser ziman.

Li ser w  temen  w  di awayek  de w   awa w  di awayek  de w , bixwez  ku ew weke n qteyek hevbe  w  wer n  ser ziman ku w  mirov w  xwediy  p baweriy n apriori   aposteriori b  w  di w  temen  de w  kif bik    li ser w  bihizir  re w  bixwez  ku ew w  wer n  ser ziman. Di w  n qtey  de w , weke n qteya daw  w   awa w  aliyek  xwe di aliy  xwe de w  bi s nor w  bigir  w , bi w  re w  bixwez  ku ew li w  bihizir    w  weke n qteyek negativ w  bixwez  ku ew w  p nasebik . Li ser w  temen  w  weke aliyek  w  y  din   bi pirs ku mirov w  li w  bihizir  w  li ser t g na apriori re w  mirov w  karib  w  li w  bihizir  w  di w  n qtey  de w  ev b  ku w  p  i w  karib  w  bipirs  w , t g nek apriori w , p w st ya w    ank  bi derfets na w  birhan n empirik  w  heb  b , aliy  din w  li ser rew a temen   bi derfet b n  b . W  di w  n qtey  de w   awa w  karib  di w  temen  de ew were l  hizirkirin   fahmkirin b ,   aliy  din   s yem j  w  mijare p rast tiya wan b . Di w  n qtey  de w  ev w  weke aliyek  w  y  giring b  ku mirov w  di dewama w  de w  bi w  re w  li w  bihizir  ku w  di temenek  epistemik  de w  mijare aliy  zan na azm n    ya ne azm n  w  di w  temenê de w ,  awa w  karibê w  fahmbikê b .

Di awayekê de w , di asl  xwe de de w  dema ku mirov w  li hewirdor   rew n xwe y n j yan  w  binerê w  di w  temenê de w , li w  di awayekê de w  t bigih  w  weke ku w  her ti t w , di awayekê de w  bi azm n  b  w  bihizirê. Di w  n qtey  de w  hertim  w  pirsek weke zan na derv  azm n  w  bi derfet b    ank  w , dema ku ew bi derfet b  w   awa w  bi derfet b .

Di wê nûqteyê de wê, li ser wê nûqteyê wê, demak u mirov bi têgîna azmûnê lê dihizirê wê weke ku wê hemû tişt wê di encama rewşek azmûnî de wê bibê wê intibaya pêşî wê xwe bi wê re wê di serê mirov de wê biafirênê. Bo ku mirov bi wê pêbawer bê ku wê zanîna dervî azmûnê wê hebê wê pêşî wê pêwîst bê ku ew intiba were şikandin. Û ev jî wê weke aliyekê ku wê zêde wê weke rewşk zor di wê rewşê de wê xwe bide dîyarkirin. Aqilê azmûnî wê weke ku wê li her tiştê wê serwer bê wê di awayekê de wê xwe di dîmenekê de wê bide dîyarkirin wê di çerçoveya fahmkirina azmûnî de wê bixwezê her tiştê wê fahmbikê û fahmdikê. Di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di serî de wê bi wê re wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Li vir em dikarin wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê li ser têgîna razberî û şenberîyê re wê, di awayekê de wê dikarê wê li mijarê bihizirê. Di awayekê de wê dema ku me bahsa hebûnê wê dikin wê di temenekê de wê bi têgîna hebûna şenber wê bahsa wê were kirin. Weki din wê beremberê w gotina hebûna razber wê demê wê di wê temenê de wê çawa wê karibê wê fahmbikê? Di wê temenê de wê bi derfet bê ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê li wê bihizirê bê.?

Di awayekê de wê, hebûna razber wê, di rengekê de wê bi awayekê hizrî, hiş û zêhnî ku wê weke di mejî de wê were herêkirin lê wê, bi hebûna xwe wê ti dîmenê û tefkirkirinê wê bi awayekê wê nikaribê bi şenberî di mejî de biafirênê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê di awayekê de wê karibê hinek xosletên hebûnên bûjenî û hwd jî wê di wê temenê de bi wê re were li wê tefkirkirin. Lê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, weke rewşek zêhnî bê.

Di wê nûqteyê de wê di awayekê de wê, mijare mantiqê û rasyonalityê wê di awayekê de wê xwe di mejî de wê li ser temenê ku ew dihê salixkirin wê weke ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê di dewama wê de wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê bibê. Di demên kevnera ên felsefeyê de wê şîroveyên bi mantiqê ku wê werina dîtin wê di wan de wê weke ku wê çawa wê hebûn wê bi wê re wê di temenekê şenber de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Li ser temenekê şenber wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Wê dema ku wê di nava epistemolojiya demên hemdem de wê mijare mantiqê razber wê were lê hizirkirin û wê derkeve li pêş jî wê, di wê temenê de wê bi xosletên azmûnkirî û hwd re wê di awayekê de wê bi wê

temen û çerçoveyê wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê jî mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi wê re wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare təkiliya razberi û şenberiyê wê di serî de wê li ser wê temenê ku em hinekê bi goitnekê li wê bihizirin wê karibin wê bibêjin ku wê weke ku wê, di dîmenekê de wê weke ku wê di zikhev de jî wê di awayekê de wê bijî wê renekê fahmkirinê wê bi we re wê di awayekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin. Li vir wê pêşî wê rewşên bi hişmendî ku ew di awayekê de werina salixkiran û bi wê re di awayekê de bê ghiştin li awayekê fahmkirin. Di pêvajoyên hizirkirinê de wê, bi têgînên bi wê hizirkirin û tefkirkirinê, di dewama wê de li ser tefsirên fenomenolojikî û kirinên wan û hwd re wê di renekê de wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin.

Di mijare têgîna apriori de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê fahmbikê ku wê çawa wê, di wê nûqtayê de wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Di awayekê din de jî wê di wê temenê de wê di çerçoveya mijare hizirkirinê a apriori de wê ghiştina têgînên fenomenolojikî wê di wê, çawa wê karibê wê li ser têgîna bi 'kûrbûna bi kirdeyê' re wê, temenê wê fahmbikê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê bê. Di fahmkirinên di wê rengê de wê ên bi kirdeyê re wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku wê bi zêdeyî giring wê xwe bide dîyarkirin wê aliyê berê nerîna wê ya li aliyê hundûrîn bê.

Ji wê aliyê ve wê weke aliyekê ku mirov wê pêwîst bê ku wê li wê bihizirê bê. Di mijare kirdeyê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê di temenekê pirralî de wê weke bi seh, intiba û hwd re wê, li wê bigihijê têgînên din û awayên din ên fahmkirinê wê weke wê aliyê wê yê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di nava gotinekê û kirdeya wê de wê, ew wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê rewê di renekê de wê xwe bide dîyarkirin ku wê kirde wê wê di xosletên xwe yê hizirkirinê de wê, diawayekê de wê bi awayê ku wê, di gotinê de wê were fahmkirinê wê ji wê cihêtirî wê karibê têgîna bixwe re weke ku ew bide me. Di wê temenê de wê bi têgînek fenomenolojikî aê pirralî wê fahmkirinê li ser têgînên weke sedemê û hwd re wê, di wê temenê de wê karibê ew were fahmkirin.

Di awayekê de wê, dema ku wê, di nava gotinê û kirdeyê de wê ew ahenge wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê çawa wê bi wê re

wê di renekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê bi wê re wê, were lê hizirkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê karibê bide dîyarkirin ku wê, kirde wê, di wê rewşê de wê, bi gotinê re wê dema ku wê were levkîrin wê di çerçoveya wê ya giştî a wateyên ku ew di wê de wê were lê ghiştin wê di hevbeşîya wan û ahenge wan de wê, were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê, di aslê xwe de wê ew levkîrina nelevkîrinê jî wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Ev têngînên bi intiba wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê, di wê temenê de wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di mijare têngîna kirdeyê de wê bi wê re wê, ghiştinên weke bi intiba û hwd re wê bi gotinkirinên ku wê bînin kirin wê di dewama wê de wê, di temenekê xelekî de wê temenê hizirkirinên nû wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi xwe re wê biafirênê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare ghiştinên jî wê têngîn û têngiştina kirdeyê wê, temenê hizirkirinên din ku wê biafirênê wê bi wê re wê, girêdanên nava fahmkirinên cihê ên ku ew dihên kirin jî wê çêbikê. Di wê temenê de wê aliyê girêdanê wê weke aliyekê ku mirov wê bi serê xwe wê bi teybetî wê karibê wê hilde li dest bê. Ji aliyê din ve jî wê aliyê din ê weke lêghiştin bûya weke derhanênê wê ew jî wê bi serê xwe wê weke aliyekê din ê fenomenolojikî ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê biafirênê bê. Li vir wê dema ku em wê li wê dihizirê wê pirsek di serê mirov de wê biafirê. Ew jî wê ew bê ku wê ew fahmkirinên bi kirdeyî dihên derhanîn wê di wê de wê dîyar bin û wê hebin bin? Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê herkes wê karibê wê bi wê rengê ku wê bê ghiştin li wê xwe bigihênîyê? Di aslê xwe de wê ev ali wê weke aliyna ku mirov wê di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Di mijare fahmkirinê de wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê pêwîstîya hinekê di wê nûqtayê de ê kûrbûnê wê weke ku wê bi pêwîstî wê hebê.

Di awayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê nûqteyê de wê, çî wê di serî de wê, weke aliyê ku wê temenê wê ghiştinê wê biafirênê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Ji aliyekê ve wê fêrbûnên me yên dervî me û ankû astên me yên zanîne ên ku em ghiştinê wê weke ku wê di wê nûqteyê de wê di awayekê de wê xwediyê wê temen û awayê dîyariyê bê. Wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê, bide dîyarkirin.

Di kirdeyê de wê, ji wê aliyê ve wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê ew hizir wê bi me re wê di awayekê de wê weke ku wê çêbibê ku wê, aliyekê wê yê bi azmûnên me ve wê girêdayî wê hebê wê dîmenekê fahmkirinê wê xwe bi wê re wê bi rehetî wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê weke ku wê ew wê bibê ku wê, dema ku wê, bi wê re wê di awayekê de wê bibê ku wê, çawa wê çerçoveyek kombasyonî wê di nava wê çavkaniya kirdeyî û azmûnan ku wê bi wê re wê temenê derhenênên bi fahmkirinê ên weke bi intiba û hwd re wê çêbikê wê di wê temenê de wê temenê wê di awa û rengê de wê weke ku wê biafirênê bê.

Di mijare lêghiştinên me yên bi intibayî wê di wê temenê de wê, demê wê tenê wê weke hinek intibayna wê nikaribin ew bi tenê werina şîrovekirin. Di wê temenê de wê ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê di rengê de wê bide dîyarkirin bê.

Di wê nûqteyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di mijare hizirkirinên me de wê ev wê weke aliyekê wê yê din wê xwe bi wê re wê di awayekê de ku em, di farqê de bin û ne di farqê de bin wê bide dîyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê azmûn wê di awayekê fenomenolojîkî de wê bi wê re wê weke ku wê temen û awayekê fêrbûnê ji kirdeyê wê bi xwe re û wê bi rengê derkkirinên xwe yên bi hizirî wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke ku wê biafirênê bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê mijare kirdeyê wê di wê nûqteyê de wê, di dmenekê weke li hundûrê xwe xwediyê rengê nerînê ku wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin jî lê wê bi wê re wê, temen û çavkaniyek wê nerîna hûndûrîn a derveyîyî jî wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke ku wê hebê.

Ji wê aliyê ve wê kirde wê di aslê xwe de wê weke ku wê çendî wê di xwe de wê weke berî wê li hundûr jî bê lê wê di awayekê de wê weke ku ew wê di wê temenê de wê, bi temenekê azmûnî wê xwediyê têgînek fahmkirinê wê dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Lê ev dîmen wê bi xwe re wê dîmenekê wê bide dîyarkirin ku wê gelek aliyên wê yên di zikhev de wê hebin û wê di wê temenê de wê çawa wê ew wê ji hev wê werina derhanîn û wê werina fahmkirin bin. Di wê mijare de wê mijare wê kirde wê çî bê û wê çawa wê were fahmkirin wê ji xwe wê weke aliyekê din ku wê di dîmenekê de wê weke pîrsekê wê dema ku ew xwe dide dîyarkirin wê bi wê çerçoveya wê ya fahmkirinê re wê, di rengekê de wê êdî wê bi temenkirina wê çerçoveya fahmkirinê û li wê gihiştina wê bersiva wê pîrsê wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bibê.

Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare felsefeya kirdeyê de wê, gihiştina fahmkirina wê li ser wê temenê wê bi temenê zanînên bi watelêkirinê û hwd re ku wê fahmkirina re wê çerçoveyek fahmkirinê wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Wate û kirde wê di wê nûqteyê de wê bi wan çavkaniyên azmûnî û hwd re wê, temenekê afrîner wê bi kirdeyê re wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê biafirênin. Di wê temenê de wê mijare wateyê wê bi serê xwe wê weke aliyekê ku em bi temenê zanîna şenber re wê, li wê bihizirin û wê hinekê wê fahmbikin bê. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring ê fahmkirinê wê weke ku wê bi xwe re wê biafirênê bê.

Di mijare kirdeyê de wê dema ku mirov wê li wê binerê wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê mijare di wê de a hizirkirinê bê. Di wê temenê de wê, mijare rengê salixkirina kirdeyê bê. Kirde wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê, pîrsa awayekê wê yê teqez wê hebê û ankû wê nebê wê di wê temenê de wê weke têgînekê wê xwe di mejiyê mirov de wê karibê bide nîqaşkirin.

Di awayekê de wê weke ku me hinekê li jor wê bi wê re wê hanî ser ziman ku wê rengê salixkirinê wê di wê temenê de wê bi kirdeyê re wê, hertimî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di kirdeyê de wê salixkirin wê rengê wê di awayekê de wê, bi kifşkirinên rengên din ên ku ew bi têgînî wê karibin werina kifşkirin û derxistin li têgihîştinê re wê di awayekê de wê weke ku wê bibê. Minaq wê dema ku em bahsa tiştêkê wê dikin wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê di kirdeyê de wê ew salixkirina wê nebê. Lê wê bi wê tiştê wê bi xwe bixwe re wê di wê de wê hebê. Wê demê wê di bi wê rengê wê salixkirina wê tiştê wê di awayekê de wê di awayekê de wê me di çerçoveya wê fahmkirinê wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide dîyarkirin.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê a kirdeyê wê di awayekê de wê di nava jîyanê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Wê di wê temenê de wê, dema ku em bahsa kirdeyê wê bikin wê weke berê wê bi nerîna wê li hundûrê wê bê wê demê wê ev aliyên wê yên bi salixkirinên bi kirdeyî wê çawa wê werina fahmkirin? Wê demê wê tişt wê ji xwe wê di wê de wê berî ku mirov wê fahmbikê wê di wê de wê hebê? Wê dema ku em di awayekê de wê bahsa wê, rengê nerîna berê wê li hundûr wê bi wê bihizirin wê ev aliyê hizirkirinê wê bi wê re wê bi xwezayî wê xwe di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di wê temenê de wê dikarê wê biwê re wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di wê temenê de wê, diwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di mijare hizirkirina li ser kirdeyê de wê, di wê temenê de wê, çendî ku wê weke di xwe de wê, bi hizirkirinê wê hebê wê hisiyetekê wê bide mirov jî lê wê di awayekê de wê temenekê azmûnî ê temenê wê yê pirr wateyî û ciheyî ê fahmkirinê wê weke ku wê biafirinê wê xwe bide dîyarkirin. Ev temenê wê di awayekê de wê, di wê rengê de wê temenê aktivîte û ankû afrînerîya di kirdeyê de wê di awayekê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê rengê wê biafirênê bê.

Di dewama wê de wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare kirdeyê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê, weke ku wê di awayekê de wê ji têgîna azmûnê wê ne dûr wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê bihizirê bê wê di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Ya ku wê temenê wê, di awayekê de wê wê bi wê re wê biafirênê û wê, di wê temenê de wê, kirdeyê wê weke awayekê pirralî ê fahmkirinê û ankû wê weke temenekê fahmkirinê wê biafirênê wê di serî de wê ev alî bê. Di awayekê de wê dema ku em bahsa kirdeyê dikin û wê weke temenê

fahmkirinê wê dihênina ser ziman wê ew temenê wê ji xwe wê, nebê. Di awayekê de wê bi pêvajoyên ku ew dibin û diafirin re wê bi temenekê azmûnî wê di rengekê de wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi wê re wê weke ku wê, bibê. Di wê çerçoveyê de wê, di mijare kirdeyê û hizirkirina bi wê de wê deh kes ku ew li ser wê bihizirin wê di wê temenê de wê ne weke hevdû wê, di awayekê de wê bi wê re wê, bihizirin. Wê bi hizirên cihê wê bi wê re wê bihizirin. Lê wê dema ku em bi gotinê wê bi wê re wê li wê bihizirin wê karibê wê bibêjê ku wê di mejiyê her deh kesan de jî wê têtîna gotinê a bi gotina kirdeyê wê di mejiyê wan de wê hebê. Wê di wê temenê de wê di qastkirina bi têtîna kirdeyê re wê di awayekê de wê tenê wê hevbeşîya wan wê di wê nûqteyê de wê hebê ku ew wê weke kirdeyekê di hizirkirinê de wê, hebê bê. Lê di wê temenê de wê, tenê wê bi wê hizirkirin û wê bi awayên hizirkirinê wê bi wê hizirkirin wê weke du aliyên ji hev cihê bin. Wê di wê temenê de wê, ev alî wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare kirdeyê de wê, di wê temenê de wê, weke di kirdeyê de azmûn wê di wê temenê de wê di awayekê de wê xwe bide dîyarkiriin. Wê di wê de wê bi têtîna kirdeyê re wê di wê de bûna bi azmûnê wê di wê temenê de wê kirdeyê wê weke qalikekê wê di awayekê de wê dîmenekê fahmkirinê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Li ser wê temenê wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê dema ku em bi wê qalike kirdeyê wê bi wê bihizirin wê demê wê di wê rengê de wê mijare awayê, levkirinê û hwd wê weke aliyna mantiqî û hwd wê xwe di wê temenê de wê di rengekê de wê bidina dîyarkirin bin. Li ser wê temenê wê ev jî wê weke aliyna ku mirov wê karibê bi wan re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê têtîna wê qalikê wê di wê temenê de wê demê wê dikarê wê weke pîrsekê wê bikê ku wê azmûn wê reng wê bide wê qalikê? Di rengekê fahmkirinê de wê ev encam wê weke encamek xweza wê di awayekê de wê xwe li mejiyê mirov wê bide. Lê di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê bi têtîna kirdeyê re wê, di wê rengê de wê hebûna heyî ku ew bi wê re wê were ser ziman wê weke ku wê rengê wê bi xwe re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di awayekê de wê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare kirdeyê wê hilde li dest. Di wê temenê de wê, tiştê ku ew dihê dîtin û awayê wê û hwd wê weke rengên ku ew bi xwe re wê li wê awayê kirdeyê wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di her tiştê de wê bi awa û rengê û wê û hwd re wê bi wê hizirkirina wê re wê awayê wê kirdeyê ku ew di wê de wê bi xosletên wê re wê bibê wê karibê li wê were lê hizirkirin. Kirde wê di wê temenê de wê bi kifşkirina xosletên tiştê re wê, di wê de wê bi kûrbûnên wê re wê, bibê û wê, di dewama wê de wê, bi wê re wê, heviyekiya nava tiştê û wê kirdeyê wê, di wê temenê de wê weke rewşa hizir û bûjenî ku wê weke hevdu wê di awayekê de wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê di nava wê kombînasyonê de wê, dema ku mirov wê hinek aliyên tiştê wê kifşkirin wê piştî wê, bi derfet bê ku mirov wê, di wê temenê de wê bi wê aliyên kifşkirî bi aqilmeşandinê re wê, aliyên din wê bê ku mirov wê azmûn bikê wê kifşbikê? Yan jî wê aliyên ku wê di wê temenekê lêhatinê de wê bi wê re wê, werina kifşkirin wê karibin di heviyekiyekê de wê bi wê re ew werina kifşkiriin?

Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê di mijare kirdeyê û kifşkirinên wê de wê, di wê temenê de wê levkirin wê di wê temenê de wê, weke aliyê ku wê di wê temenê de wê were lê hizirkiriin bê. Di çerçoveya têgîna mantiqê de wê, wê ev wê weke aliyên ku wê di nava wê de wê weke aliyên ku wê werina lê hizirkirin bin.

Di awayekê de wê weke aliyên din jî wê, di wê temenê de wê mijare wê kifşkirinên weke ku ew dihên kifşkirin bi azmûnkirinê û hwd re wê, çawa wê karibin weke di awayekê ahengî û levkirinê de wê bi jîyanê re wê, di regekê de wê fahmbikê? Ev jî wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di aslê xwe de wê, di nava kirdeyê de wê kifşkirin wê di wê temenê de wê weke serûwana kifşkirina tiştê wê, di awayekê de wê bi temenekê azmûnî wê bibê. Kirde wê di wê temenê de wê weke xêva girtina bi hiş a jî tiştê a 'hemûyê wê' bê. Yanî wê di wê temenê de wê weke hemû aliyên wê yên ku ew bi wê re wê, di wê temenê de wê were ser ziman bê. Di awayekê de wê di kirdeyê de wê bi tiştê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare kirdeyê û fahmkirina wê de wê levhatin wê aliyên wê yên ku wê bi wê re wê werina hizirkirin wê di temenê wê de wê weke ku wê pêvajoyîna azmûnî jî wê bi xwe re wê di

awayekê de wê biafirênin bin. Ev jî wê weke aliyna wê yên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê temenê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê mijare kirdeyê wê hilde li dest wê weke aliyekê wê yê din wê bi wê fahmkirina rewşên jîyanî wê di wê temenê de wê xwe bide dîyarkirin. Em di wê temenê de wê rewşa ku em li gorî wê fahmdikin em wê rewşê wê bi awayekê wê ji wê bi têngîgekê wê fahmdikin û ankû têngînek ku em li gorî wê wê bi wê fahmdikin wê bi wê re rengê bê? Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê ev pirs wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê xwe bide dîyarkirin bê.

Di nava jîyanê de wê, dema ku em kirdeyê wê di wê temenê de wê, tiştê bi wê fahmdikin wê du ali wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bidina dîyarkirin. Aliyê pêşî wê di wê temenê de wê bi aliyê tiştê ku ew bi wê dihê fahmkirin bê. Di wê temenê de wê weke ku ew fahmkirina tiştê wê wene navaroka wê kirdeyê wê bide dîyarkirin bê. Lê ji aliyekê din ve wê weke ku wê bide dîyarkirin ku ew bi wê hişmendiyê dibê bê. Kirde wê aliyekê wê yê li gorî wê fahmkirinê ku wê di dîmenekê nîrxî de wê bide dîyarkirin wê hebê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare kirdeyê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê bi rengê dîtina tiştê wê di awayekê de wê di dîmenekê de wê hem wê weke wê bikê ku wê bi temenê azmûnkirina wê bibînê û hem jî wê ji aliyekê din ve jî wê weke ku ew dibînê wê bibînê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê ev herdû ali û dîmen wê di zikhev de bin û wê têkiliyek wan a afrîner wê di zikhev de wê bi hevdû re wê hebê.

Di wê temenê de wê di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di mijare fahmkirinên me yên ku me ew kirina de wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare kirdeyê wê di wê temenê de wê, ne tenê wê weke aliyekê têngînî ê ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê di awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê mijare fahmkirinê wê bi kirdeyê re wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di mijare kirdeyê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, kirde wê di rewşa fahmkirina tiştê û rewşê de wê intibaya ku ew wê azmûn dikê û wê çerçoveya rengê bi fahmkirinê ê di kirdeyê de wê weke dendik wê bide dîyarkirin wê di wê temenê de wê, dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Lê di wê dîmenê de wê hinek aliyên din wê weke ku wê bi têgîna kirdeyê wê çawa wê were fahmkirin wê li ser awayê re wê hebin ku mirov wê fahmbikê bê.

Kirde wê di awayekê de wê dema ku em li wê bihizirin wê weke hebûnek têgînî ku ew weke razber û ne salixkirî bê. Wê di wê temenê de wê bi razbarî û ne dîyariyên wê yên ku ew dibin wê di wê temenê de wê weke aliyna ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê salixkirina di hundûrê kirdeyê de wê, di awayekê de wê rengê kirdeyê wê di wê temneê ku me li jor hanî ser ziman de wê bibê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare kirdeyê de wê aliyê wê yê razberî wê di wê temenê de wê di awayekê de wê, di awayekê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê weke pêvajoyek têgînî a çerçoveyî wê bi fahmkirinê re wê xwe bide dîyarkirin. Ji aliyekê din ve wê weke wê dema berî wê salixkirina navaroka wê ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, xwe di dewama wê de wê karibê bide dîyarkirin bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê ku wê wê rewşa berî salixkirinê a kirdeyê wê dikarê wê di awayekê de wê weke qalibekê vala de wê pênasebikê û wê fahmbikê. Ev qalibê vala wê di wê temenê de wê bi dîtin û azmûnên xwe re wê hin bi hin wê li gorî wê awayê xwe wê di rengekê de wê bi ava wê bistênê. Di wê temenê de wê, temenê fahmkirinê wê bi xwe re wê ji girtinên xwe yên ji nava dîtinên jîyanî û hwd wê weke ku wê biafirênê û wê karibê bi wê re ew wê were fahmkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare kirdeyê wê di wê temenê de wê bi aliyê wê yê razberî re jî wê ji du aliyan ve wê di wê temenê de wê dikarê wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke bi awayê salixkiri ê razbar û bi awayekê ne salixkirî ê razber re wê dikarê wê fahmbikê.

Awayê pêşî ê razberîyê wê têgînek ku ew bi wê re wê were lê hizirkirin ku ew di wê temenê de wê tenê wê weke hizrekê û ku ew di wê de wê were fahmkirin û wê bi wê re wê were tefkirkirin re wê karibê wê li wê were lê hizirkirin. Minaq hebûna xwûdê wê dikarê wê di wê temenê de wê bahsa wê bikê. Wê tenê wê weke hizrekê ku wê di wê temenê wê bi razber bê û wê, ti nîşanakên wê yên bi hebûna wê re wê li jîyanê wê nebê û wê bi awayekê darêjkî wê nikaribê wê salix û pênasebikê.

Ev wê di wê temenê de wê bi aliyên weke ku ew rêgezên salixkirinê ku em wan di jîyanê de wan pêşdixin li gorî wan wê di wê temenê de wê ew nebûna wê wek rewşa wê ya razber wê pênasebikê bê. Aliyê din ê weke yê di dîmenê duyem ê razberiyê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, bi kirdeyê wê nebûna navaroka wê ya ku ew bi wê were salixkirin û her wusa ew were fahmkirin bê. Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê karibê wê li wê were lê hizirkirin ku wê berî ku ew tişt hebê wê kirde wê karibê wê hebê li ser wê nûqteyê re wê, têgînek wê di mejiyê mirov de wê weke pirsekê wê biafirê. Wê jî wê dikarê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê minaq em ku minaq rengê hebûna gotinên ziman em dikarin wê di awayekê de wê bi wê re wê di renekê de wê werênina ser ziman. Di gotinekê de em çawa dikarin wê gelek tiştê wê werênina ser ziman? Ev wê weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirin bê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di gotinê de wê, salixkirina tiştê di nava wê de wê, aliyên wê yên weke levkirinê, lêhatinê û hwd wê weke aliyên wê yên din ên ku mirov wê karibê li wan bihizirê bê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare têgînê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê, di mijare kirdeyê de wê, di rewşa ziman de wê bi wê minaqê wê dikarê wê hinekê din jî wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê çerçoveya wê aliyê kirdeyê wê bi wê re wê xwe di renekê de wê karibê êdf ew bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare goitnekê ziman wê di wê de wê, bi kirdeyê wê dema ku wê were ser ziman wê di destpêkê de wê weke ku wê weke intibeyekê wê bide me ku ew wê tiştêkê wê dema ku em wê

bilêvdikin wê karibê bide me û bi me bide fahmkirin. Yanî wê çerçoveyek bi sînor a fahmkirinê ku wê di wê de wê weke koordînat, referans û mêyl, awa û aliyên wê dîyar bin wê di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Minaq wê dema ku mirov wê bahsa goitna 'mîrov' bikê wê di wê temenê de wê weke ku ew dîyar bê ku em bahsa kesekê, zindiyekê û zindiyek bi hiş dikin. Di wê temenê de wê, ev têgîn wê çawa wê di wê de wê bicih bibin. Wê ji xwe wê di wê de wê bicih bibin? Na, wê ji xwe wê di wê de wê bicih nebin. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê gotina mirov wê di aslê xwe de wê, dema ku em li wê bihizirin wê çawa wê çerçoveyek komplika a pirr alî wê bi xosletên wê yê fahmkirinê û hwd re wê bide dîyarkirin wê karibê bi rehetî ew were kifşkirin. Di wê temneê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê fahmbikê bê û wê di dewama wê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Çavkanî:

- *Whiting, J., (1986), “Form and Individuation in Aristotle”, *History of Philosophy Quarterly*
- *Kant, Immanuel. 1933: *Critique of Pure Reason*. Translated by N. Kemp Smith. London: Macmillan
- *Teichmann, Jenny; Evans, Katherine C. (1999): *Philosophy: A Beginner's Guide*, Blackwell Publishing, s. 1: «Philosophy is a study of problems which are ultimate, abstract and very general. These problems are concerned with the nature of existence, knowledge, morality, reason and human purpose.
- *Daston, L., and Galison, P. (2007). *Objectivity*. New York: Zone Books
- *Fuchs, S. (1997). *A sociological theory of objectivity*. *Science Studies*
- *Brentano, Franz (1874), *Psychology from an Empirical Standpoint*, London 1995: Routledge
- *BonJour, Laurence(1988) "Reply to Moser", *Analysis*, vol. 48
- *BonJour, Laurence(1995), "Toward a Moderate Rationalism", *Philosophical Topics*, vol. 23
- *Lewis, F., (1991), *Substance and Predication in Aristotle*, Cambridge: Cambridge University Press
- *Bostock, D., (1994), *Aristotle: Metaphysics Books Z and H*, Oxford: Clarendon Press.
- *Graham, D., (1987), “The Paradox of Prime Matter”, *Journal of the History of Philosophy*
- *Swinburne, Richard. (1997). *The Evolution of the Soul*. Oxford: Oxford University Press
- *Carruthers, Mary (2007). *The Book of Memory: A Study of Memory in Medieval Culture*
- *Gauch, Hugh G. (2002). *Scientific Method in Practice*. Cambridge University Press.
- *Gould, Stephen J (1987). *Time's Arrow, Time's Cycle: Myth and Metaphor in the Discovery of Geological Time*. Cambridge: Harvard University Press
- *Casullo, A. (2000). “The Coherence Of Empiricism”, *Pacific Philosophical Quarterly*, Blackwell Publishers

*Casullo, A. (2012). A Priori Knowledge and Justification, Oxford University Press

Abdusamet yigit, kurdistan, cizirabota, 2015